

KIVELÄN SAIRAALA^N KÖYHÄINTALON MIESTEN RAKENNUS

RAKENNUSHISTORIASelvitys RAK 7

arkkitehdit mustonen oy

Katja Savolainen, Olli Helasvuo, Riikka Koivula, Netta Böök

KIVELÄN SAIRAALA^N

KÖYHÄINTALON MIESTEN RAKENNUS

Sebastian Gripenberg 1889

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

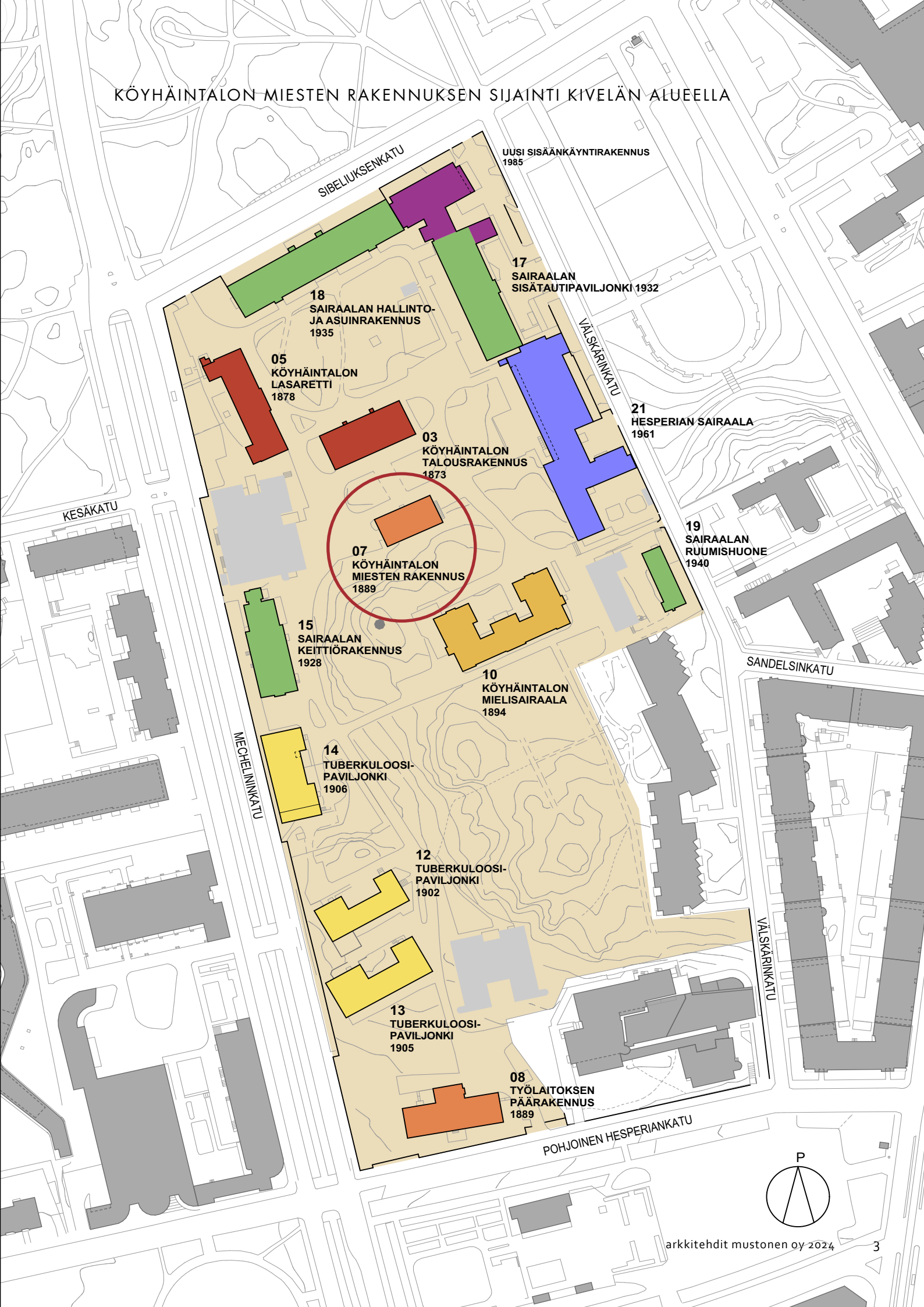
arkkitehdit mustonen oy

Katja Savolainen, Olli Helasvuo, Riikka Koivula, Netta Böök

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
Selvityksen lähtökohdat	4
1 KIVELÄN ALUEEN RAKENTUMINEN	6
1.1 Köyhäintalovaihe	6
1.2 Sairaalavaihe	9
1.3 Kivelän alue ja Köyhäintalon miesten rakennus	13
2 TYÖLAITOKSEN MIESTEN RAKENNUKSEN VAIHEET	16
2.1 Köyhäintalon työlaitoksen rakentuminen	17
2.2 Työlaitoksen miesten rakennus V.1889	18
2.3 Arkkitehti Sebastian Gripenberg	19
2.4 Merkittävät muutosvaiheet	20
3 ULKOARKKITEHTUURI	22
3.1 Alkuperäinen ulkoarkkitehtuuri	22
3.2 Vanhat valokuvat	24
3.3 Julkisivumuutokset ja säilyneisyys	26
3.3 Julkisivujen nykytila	28
4 TILARATKAISU JA SISÄTILOJEN ARKKITEHTUURI	30
4.1 Alkuperäinen pohjaratkaisu ja sisätilat	30
4.2 Sisätilamuutokset	30
4.3 Sisätilat ja säilyneisyys	32
4.4 Sisätilojen nykytilanne	36
Ensimmäinen kerros	36
Toinen kerros	36
5 ARVOT JA ANALYYSI	50
6 LÄHTEET	52

KÖYHÄINTALON MIESTEN RAKENNUKSEN SIJAINTI KIVELÄN ALUEELLA

UUSI SISÄÄNKÄYNTIRAKENNUS
1985

17
SAIRAALAN
SISÄTAUTIPAVILJONKI 1932

SIBELIUKSENKATU

18
SAIRAALAN HALLINTO-
JA ASUINRAKENNUS
1935

05
KÖYHÄINTALON
LASARETTI
1878

03
KÖYHÄINTALON
TALOUSRAKENNUS
1873

VALSKÄINKATU

21
HESPERIAN SAIRAALA
1961

KESÄKATU

07
KÖYHÄINTALON
MIESTEN RAKENNUS
1889

19
SAIRAALAN
RUUMISHUONE
1940

15
SAIRAALAN
KEITTIÖRAKENNUS
1928

10
KÖYHÄINTALON
MIELISAIRAALA
1894

SANDELSINKATU

MECHLININKATU

14
TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1906

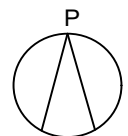
12
TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1902

13
TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1905

08
TYÖLÄITOKSEN
PÄÄRAKENNUS
1889

VALSKÄINKATU

POHJOINEN HESPERIANKATU

SELVITYKSEN LÄHTÖKOHDAT

SELVITYKSEN KOHTEET

Selvitystyön kohteena on ollut Kivelän sairaala-alueen ennen 2000-lukua valmistunut rakennuskanta.

Erilliset selvitykset on laadittu seuraavista kohteista:

- Köyhäintalon päärakennus v. 1873 (Rak 03)
- Köyhäintalon Lasaretti v. 1878 (Rak 05)
- Työlaitoksen Miesten rakennus v. 1889 (Rak 07)
- Työlaitoksen päärakennus v. 1889 (Rak 08)
- Mielisairaalarakennus v. 1894 (Rak 10)
- Tuberkuloosipaviljongit v. 1902, 1905, 1906 (rak 12, 13 ja 14)
- Keittiörakennus v. 1928 (Rak 15)
- Sisätautiosasto sekä Hallinto- ja asuinrakennus v. 1932 ja 1935 (Rak 17 ja 18)
- Ruumishuone- ja kappelirakennus v. 1940 (Rak 19)
- Hesperian sairaala v. 1961 (Rak 21)

Asemakaava ja suojelu

Selvitystä laadittaessa vuonna 2024 Kivelän sairaala-alueen asemakaava oli peräisin 1990-luvulta. Selvitys on laadittu asemakaavoitustyön tarpeisiin. Kaikkia selvityksen rakennuksia koskien suojelumääräykset tulevat tarkentumaan. Kohteet ympäristöineen ovat merkittävä osa köyhäinhoidon ja sairaaloiden historiaa Helsingissä sekä rakennushistoriallisesti arvokkaita.

SELVITYSTYÖ JA SEN TEKIJÄT

Selvitystyö

Nyt tehdyt rakennushistoriaselvitykset on tarkoitettu Kivelän alueen ja sen rakennusten kaava- ja tarvesuunnittelua sekä päätöksentekoa varten. Selvitysten pääpaino on ollut rakennuksen säilyneisyyden, ominais-

piirteiden ja arvojen määrittämisessä. Tuberkuloosipaviljongeista (rak 12, 13 ja 14) tehty rakennushistoriaselvitys on muita tarkempi rakennusosien ajoituksen suhteen. Muiden rakennusten kohdalla rakennusosakohdainen ajoitus on tehty kevyemmin.

Tekijät

Rakennushistoriaselvityksen on laatinut riippumattomana konsulttityönä Arkkitehdit Mustonen Oy. Selvityksen tekoon ovat osallistuneet arkkitehdit Olli Heilasvuori, Katja Savolainen, Riikka Koivula, Netta Böök ja arkk. yo. Roope Mustonen.

Tilaaaja ja ohjausryhmä

Selvityksen on tilannut Helsingin kaupunki, maankäyttö- ja kaavoitusosaston sekä rakennetun ympäristön osastojen yhteistilauksena. Yhteyshenkilönä on ollut arkkitehti Karoliina Periäinen.

Selvitystyötä on ohjannut ohjausryhmä, johon kuuluvat Sakari Mentu (arkkitehti, Asemakaavoitus), Santeeri Nuotio (arkkitehti, Asemakaavoitus), Karoliina Periäinen (projektiarkkitehti, Tilat-palvelu), Oula Rahkonen (maisema-arkkitehti, Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu) ja Anne Salminen (tutkija, Helsingin kaupunginmuseo).

Lähdeaineisto

Tärkeimpinä lähteinä ovat olleet alkuperäiset ja varhaisten muutosvaiheiden piirustukset, joista vanhimmat löytyvät Helsingin kaupunginarkistosta ja uudemmat Helsingin rakennusvalvonnan ja Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön arkistoista. Vanhoja valokuvia on löytynyt erityisesti Helsingin kaupunginmuseon kokoelmista, joitain myös Museoviraston ja Arkkitehtuurimuseon kokoelmista. Kirjallisista lähteistä keskeinen on ollut *Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia* vuodelta 1968.¹

¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al., 1968.

→ Kivelän sairaala-
alue ilmakuvas-
sa vuonna 1969, jol-
loin kaikki nyt sel-
vityksen alaisena
olevat rakennuk-
set oli rakennettu.
HKP

Viimeisimpien vuosikymmenten muutosvaiheet ovat paikoin jääneet dokumentoimatta. Näiden osalta tiedot selvityksessä ovat vajavaiset ja tilanne vaihtelee rakennuksittain.

Tarvittavat lisäselvitykset

Nyt tehdyt rakennushistoriaselvitykset on tarkoitettu kaava-suunnittelua ja päätöksentekoa varten. Rakennushistoriaselvityksiä on täydennettävä tarvittaessa,

kun rakennuksissa lähdetään suunnittelemaan laajempia korjaus- ja muutostöitä tai lupakynnyksen ylittäviä toimenpiteitä. Selvitysten tarkennusvaiheessa käytään, väritutkimuksia ja rakenneavauksia hyödyntäen, tarkemmin läpi julkisivujen ja sisätilojen sekä niiden rakennusosien ja pintamateriaalien säilyneisyys. Analyysiä ja arvotusta tarkennetaan tutkimusten perusteella.

KÖYHÄINTALON RAKENTAMINEN

Köyhäntalon arkkitehdiksi valittiin Theodor Höijer, ja sen ensi vaihe valmistui 1873. Se oli ryhmä rakennuksia, mitä kuvastaakin köyhäntalon ruotsinkielinen nimitys *fattiggård*. Siihen kuuluivat talousrakennus, itäinen siipirakennus eli työlaitos, läntinen siipirakennus, lastenkoti, sauna-pesutupa sekä joukko kevytrakenteisia vajoja ja talleja. Niiden voidaan katsoa noudattaneen nk. *paviljonkijärjestelmää*, jossa periaatteena oli hajauttaa eri toiminnot ja osastot omiin rakennuksiinsa, paviljonkeihin, kuten ajan sairaalarakentamisessakin oli tapana. Yksikerroksiset paviljongit voitiin toteuttaa taloudellisesti kokonaan puusta, kaksikerroksisissa toinen kerros. Kivelässä rakennuksista muodostettiin suora kulmaista koordinaatistoa noudattavia pihvoja, jotka tyypillisesti aidattiin. Taustalla vaikutti näkemys, että vaivaiset olisi järkevää sijoittaa useampaan pieneen rakennukseen, jotta köyhäntalosta ei tulisi kasarmia. Hoitopaikkoja riitti 113:lle ja lastenkotipaikat mukaan lukien 149 hoidokille.⁴ Vaivaisten ja köyhien määrän jatkuvasti kasvaessa köyhäntaloon rakennettiin lisätiloja sitä mukaa kuin rahoitusta myönnettiin.

LASARETTI, SAIRAALA, LASTENKOTI

Köyhäinhoitoon kuului myös fyysisten ja psyykkisten vaivojen ja sairauksien hoito. Vuonna 1878 köyhäntaloon valmistui lasaretti parantumattomasti sairaiden köyhien hoitoa varten ja läntiseen siipirakennukseen kirkko. Vuonna 1882 päästiin suunnittelemaan kaivattu mielisairaala ja 1889 laajentamaan lastenkotia.⁵ Nekin sijoitettiin paviljonkimaisesti mutta lähelle toisiaan.

TYÖLAITOS

Oman rakennusryhmänsä muodosti työlaitos, joka perustettiin hädänalaisten joukon vain kasvaessa. Sen tehtävä oli tarjota työansioita työhön kykeneville, kuten vuoden 1879 asetus edellytti. Arkkitehti Sebastian Gripenbergin 100 hengelle suunnittelema työlaitos nousi 1889 tontin lounaisnurkkaan ja käsitti neljä rakennusta: päärakennuksen, työlaitoksen valvojan asuintalon aputoimintoiheen, paja- ja vajarakennuksen sekä ulkokuoneen. Köyhäntalon pihapiiriin valmistui miesten rakennus Mattila.⁶

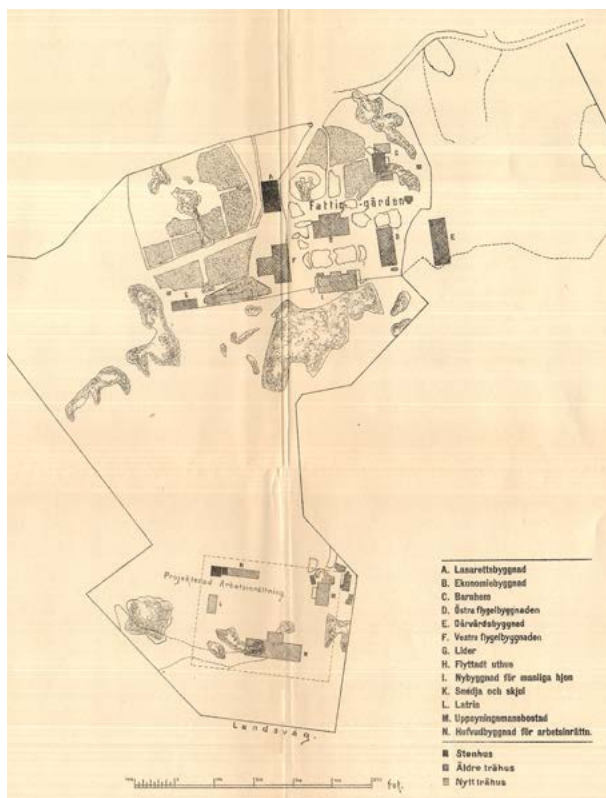
4 Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 16; Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 194–195.

5 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 195–197, 198–202.

6 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 202–203.

↑ Helsingin kartassa vuodelta 1876 on esitetty köyhäntalo (fattiggård), kun taas tontin aiemmat rakennukset ovat kadonneet. Helsingin raja kulki vanhan Töölön kylän ja Meilahden välillä vuoteen 1906 asti. Plan af Helsingfors jemte omgifning, C. H. Nummelin 1876, HKA.

↑ Köyhäntalon asemapiirros vuodelta 1887. HKA.

↑ Köyhäintalon kirkko sijaitsi läntisessä siipirakennuksessa. Taustalla vasemmalta oikealle lasaretti, talousrakennus ja "Mattila". Eino Heinonen 1949. HKM.

SAIRAANHOIDON KASVAVAT TARPEET

Myös köyhien mielisairaalaapaikoista oli pula, johon pyrittiin vastaamaan rakentamalla 1894 suurempi ja modernimpi mielisairaala. Sen piirustukset laati aikansa pätevin sairaalas suunnittelija, arkkitehti Onni Törnqvist. Toinen akuutti rakennustarve koski köyhiä tuberkuloosipotilaita, joita varten Kivelään pystytettiin vuosina 1902–1906 kolme tuberkuloosipaviljonkia Theodor Höijerin piirustusten mukaan. Ne sijoitettiin köyhäintalon ja työlaitoksen väliselle alueelle. Vielä akuutimpaa oli ilmeisesti mielisairaiden hoitaminen, sillä paviljongit otettiin nopeasti käyttöön näiden hoitotiloina.⁷ Ongelma sai kestäväen ratkaisun vasta silloin, kun Laaksoon valmistui uusi keuhkotautisairaala vuoden 1929 lopulla.

KÖYHÄINTALOSTA SAIRAALAKSI

Vähitellen oli tultu tilanteeseen, jossa suurin osa köyhäintalon potilaspaikoista oli sairaanhoidon käytössä. Lisäksi potilaat olivat kyllä varattomia mutta eivät varsinaisia köyhäinhoidon huostaansa ottamia kunnanvaimaisia. Kun merkittävä osa rakennuksista arvioitiin huonokuntoisiksi 1908 eivätkä Kivelän alue ja tilat muutenkaan riittäneet kaikkiin toimintoihin, Kivelä osoitettiin vuodesta 1912 lähtien pelkästään sairaalakäyttöön.⁸ Köyhäintalo ja työlaitos siirtyivät niille 1906 valmistuneeseen kunnalliskotiin Helsingin Koskelaan ja lastenkoti Oulunkylään, sillä niiden ei katsottu vaativan yhtä keskeistä sijaintia kuin sairaalan.⁹

⁷ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 211–217.

⁸ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 215–216, 223.

⁹ Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 21.

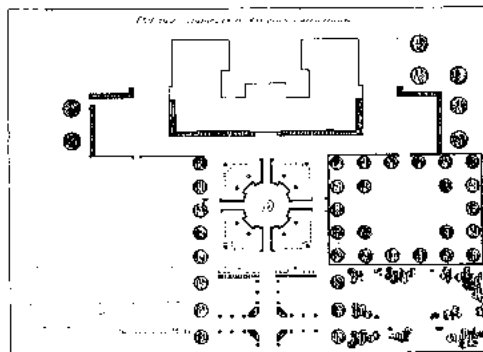
↑ Mikäli Kivelän köyhäintalon alue olisi järjestetty vuoden 1909 asemakaavan mukaisesti, yhteys merenrantaan olisi katkaistu ja Kivelän alue pilkottu tavalla, joka olisi suuresti hankaloittanut alueen kehittämistä sairaalana. Vuonna 1917 tontti kuitenkin palautettiin kokonaisuudeksi, ja sen itäreuna ulotettiin Välskärinkatuun. Kuvalähde: Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 221.

↑ Kivelän sairaalan alue ulottui vuonna 1913 Taivallahden rantaan, jonne kartassa on hahmoteltu suunnitteilla ollut uimahuone. Längtisen reunan alueesta rajasi pois 1920-luvun lopulla rakennettu Mechelininkatu. Karta öfver Stengårds sjukhus område, 13.6.1913. HKA.

↑ Uudet asuin- ja hallintorakennus ja sisätautipaviljonki vuoden 1935 ilmakuvassa. Veljekset Karhumäki. HKM.

↑ Kivelän mielisairaalan eteläpuolelle laadittu muotopuutarhasuunnitelma vuodelta 1926. Suomessakin alettiin 1920-luvulla kiinnittää huomiota hoitolaitosten ympäristöjen laatuun ja luonnonkauneuteen. Kivelän sairaalan puutarha oli vuodesta 1912 ollut sairaalan toimitsijan viljelyksessä, mutta vuonna 1920 kaupungin asemakaava-arkkitehti Birger Brunila sai tehdä ehdotuksen, miten puutarha järjestettäisiin sairaalan tarpeisiin, pääasiallisesti mielisairaalarakennuksen eteläpuolelle. Ei ole varmuutta, onko ylläoleva piirustus Brunilan. (Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 21, 28, 39.) HKA.

1.2 SAIRAALAVAIHE

SAIRAALA 1920–1930-LUVUILLA

Ensimmäinen ajanjakso, jolloin Kivelää kehitettiin yksinomaan sairaalakäytön näkökulmasta, oli 1920-luvulta 1930-luvun loppuun. Suunnittelijana toimi kaupunginarkkitehti Gunnar Taucher. Alkuun valmistui kaupan kaivattu uusi keittiörakennus pesuloiheen ja saunoiheen 1928.

Ajanjakson alussa Kivelässä toimivat mielenterveys-, sisätauti- ja keuhkotautipotilaiden osasto, mutta vuonna 1929 alue päätettiin järjestää pääasiallisesti sisätautisairaalaaksi. Vain tiilinen mielisairaala jäi entiseen käyttöönsä.¹⁰ Laajasta rakennusohjelmasta toteutuivat 1930-luvulla sisätautipaviljonki ja hallinto- ja asuinrakennus sekä vuonna 1940 ruumishuone. Rakennetekniikan kehitys ja hissit mahdollistivat uudenlaiset, monikerroksiset *blokkisairaalat*, joissa toiminnot sijoitettiin päällekkäin pystyliikennetilojen varaan. Uudet sairaalarakennukset toteutettiin vuoden 1906 asemakaavan mukaisten katujen varteen alueen reunoille. Taivalahden rantaan rakennettiin sairaalalle uimahuone.¹¹

Mielisairaalan eteläpuolelle suunniteltiin 1920-luvulla asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan johdolla muoto- ja kävelypuutarha, joka toteutui ainakin osin, kuten vuoden 1943 ilmakuva osoittaa.¹²

↑ Kivelän sairaala vuoden 1943 ilmakuvassa. HKP.

10 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 236, 228, 240, 627–628.

11 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 237.

12 Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 28.

↑ Kivelän sairaala vuoden 1956 ilmakuvassa. Sen alalaidassa näkyvät Ypyöiden suunnittelemat asuintornit Pohjoisen Hesperiankadun varressa tontilla, joka oli erotettu sairaalan tontista vuonna 1941. HKP.

↑ Kivelän sairaala vuoden 1969 ilmakuvassa. HKP.

SAIRAALA 1950–1960-LUVUILLA

Sotien jälkeen sairaalaympäristöjä kehitettiin yhä suuremmiksi yksiköiksi. Tavoitteena olivat sairaanhoito-
piirikohtaiset keskussairaalat, mikä koski myös Kivelän sairaala-aluetta.

Vuonna 1951 kaupunki julisti kutsukilpailun Kivelän alueen uudelleenjärjestämiseksi. Voittajaksi valittiin arkkitehtien Ragnar Ypyän ja Martta Martikainen-Ypyän erittäin kokonaisvaltainen ehdotus. Vaikka sairaalasuunnitelmassa pyrittiin kokonaisratkaisuun, rakennukset toteutettiin yksittäisinä hankkeina, ja suunnitelmasta toteutui vain osia. Vuonna valmistui 1954 kaksi henkilökunnan asuintornia ja vuonna 1961 Hesperian sairaalan päärakennus. Ne sijoitettiin alueen reunalle, Pohjoisen Hesperiankadun ja Välskärinkadun varteen.¹³

↑ Pohjoisen Hesperiankadun asuintornit rakennettiin sairaalan hoitajille ja sairaalapulaisille. V. S. Salokangas, 1957. HKM.

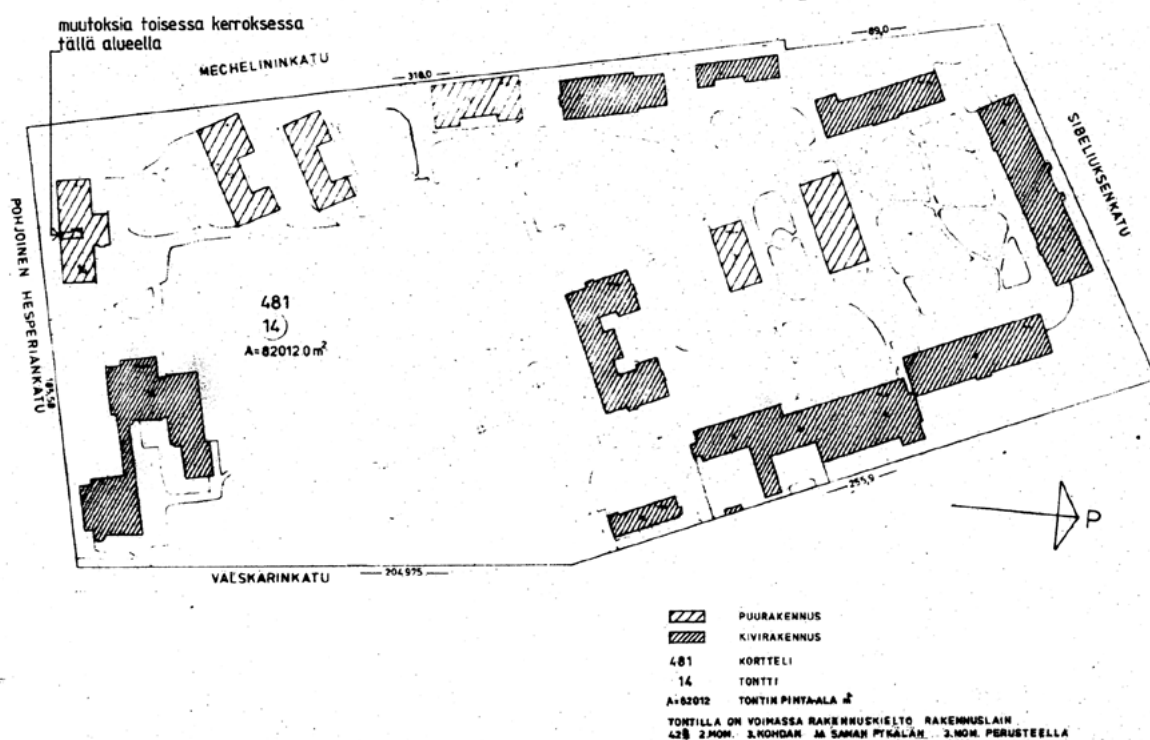
¹³ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 631–634.

YHTEENVETO

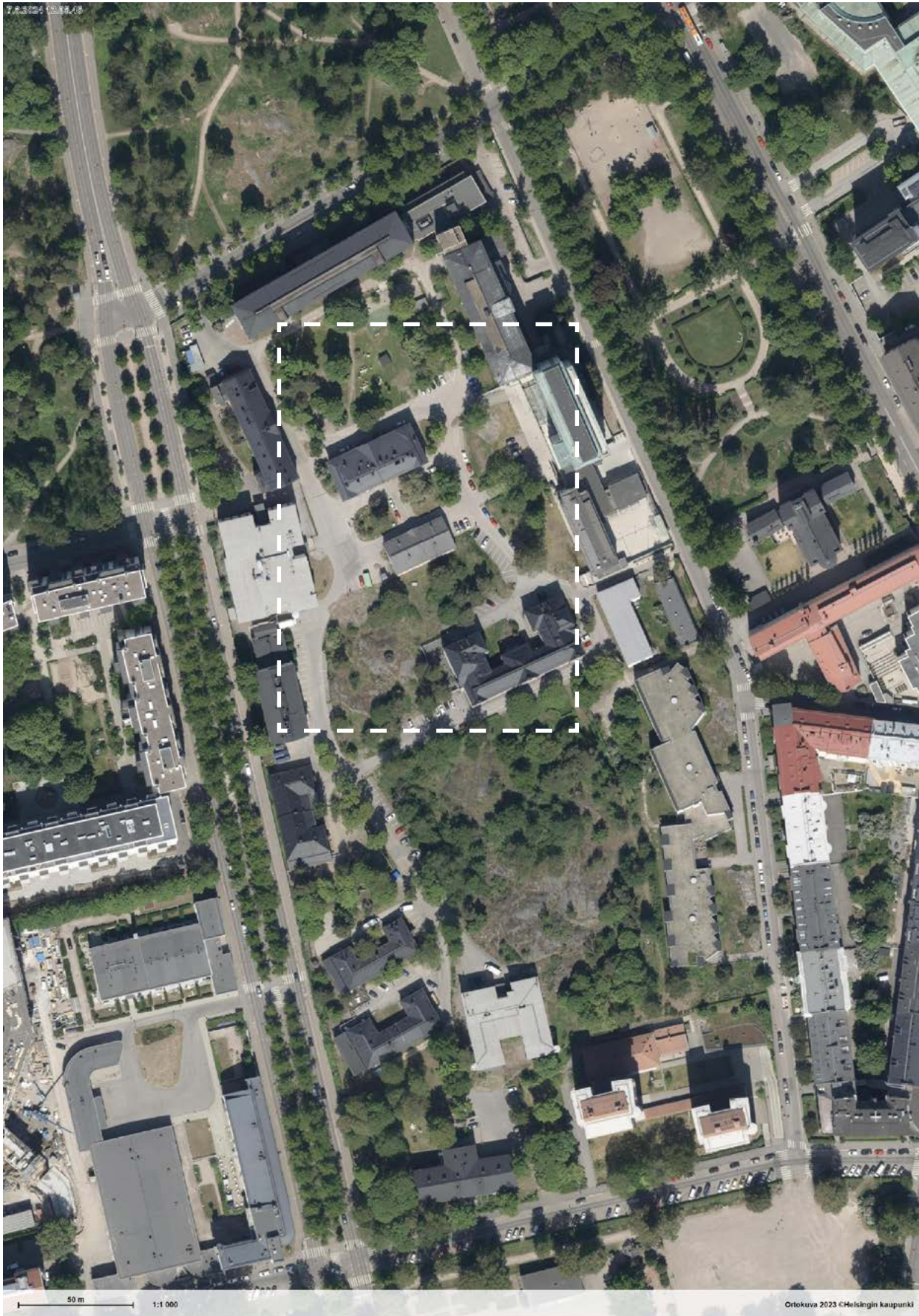
Kivelän sairaala-alueella on tutkitulla ajanjaksolla 1870-luvulta 1960-luvun alkuun tavoiteltu korkeatasoista arkkitehtuuria ja rakennettu laadukkaasti. Merkittävä osa rakennuksista on suunniteltu virkatyönä Yleisten rakennusten ylihallituksessa ja kaupungin rakennuskonttorissa. Rakennusten joustavuus on sallinut niiden muuntelun vaihtuvien toimintojen mukaisesti, ja uudisrakentaminen ja laajennukset on toteutettu huolellisen suunnittelun pohjalta kokonaisuuteen harkitus-
ti sovittaen. Vaikka Kivelän sairaala-alueen koko ja rajat ovat muuttuneet 140 vuoden aikana kulloistenkin tarpeiden ja ihanteiden mukaan ja tonttia on 2000-luvun mittaan pienennetty, sen vanhimmat rakennetut osat ovat säästyneet. Ne ovat peräisin Kivelän köyhäntalovaiheesta, joka on olennaisesti vaikuttanut alueen muotoutumiseen. Köyhäntalovaihetta onkin pidettävä yhtä tärkeänä osana Kivelän sairaala-alueen historiaa kuin sairaalavaihetta.

↑ Vuonna 1961 valmistunut Hesperian sairaala Välskärinkadun varressa vuonna 1974. Volker von Bonin. HKM.

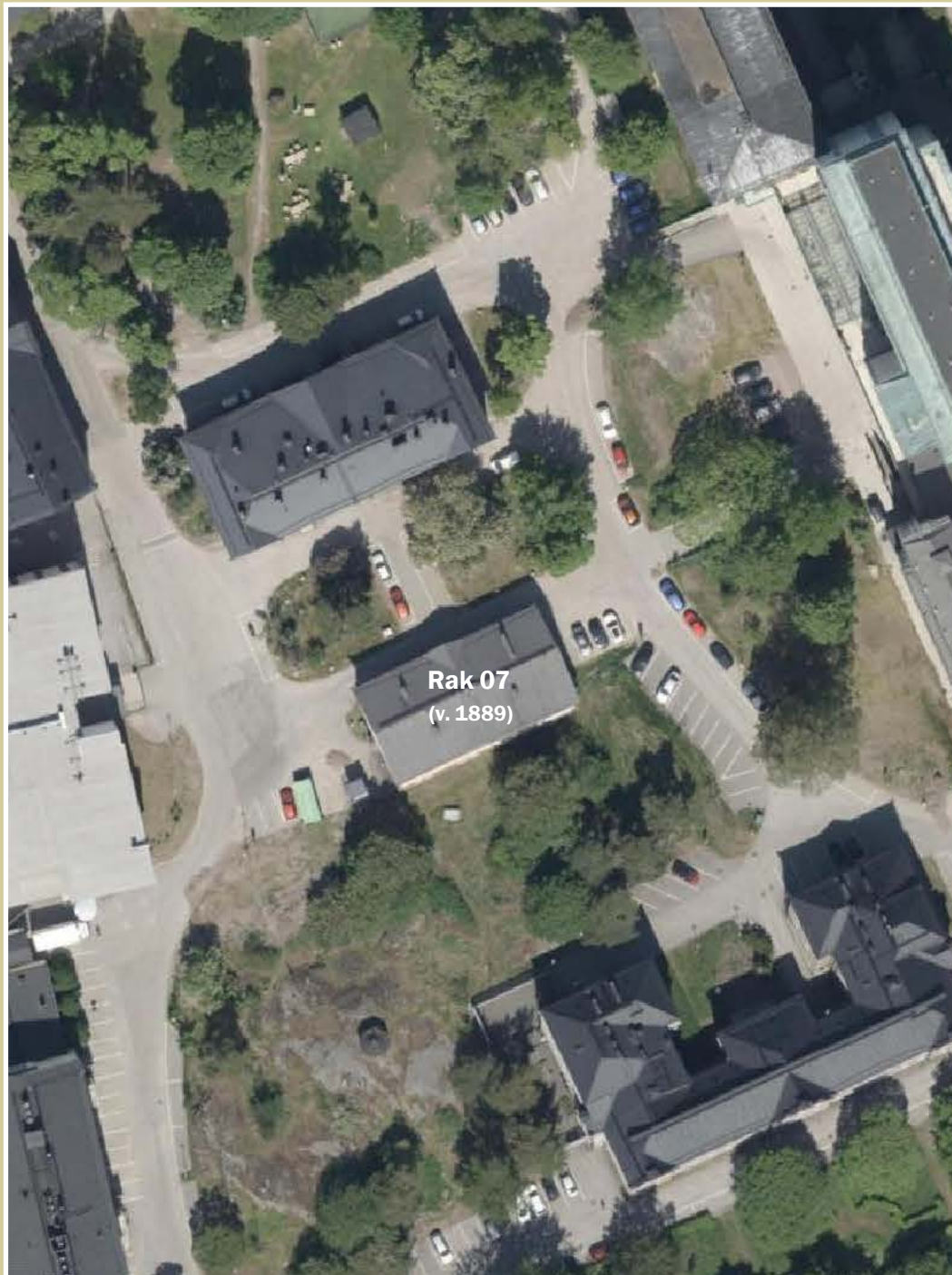

↑ Kivelän sairaalan asemapiirustus
22.12.1981. T. Pajunen, Helsingin kaupungin rakennusvirasto. HRVA

1.3 KIVELÄN ALUE JA KÖYHÄINTALON MIESTEN RAKENNUS

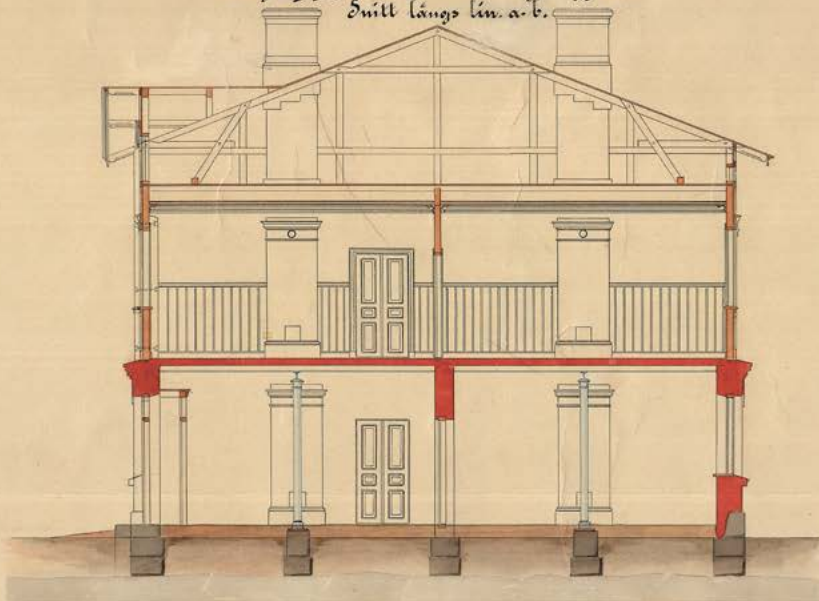
Köyhäntalon miesten rakennus sijaitsee Kivelän sairaala-alueen pohjoispään sisäpihan keskellä. Se rakennettiin Kivelän köyhäntalovaiheen aikana vuonna 1889.

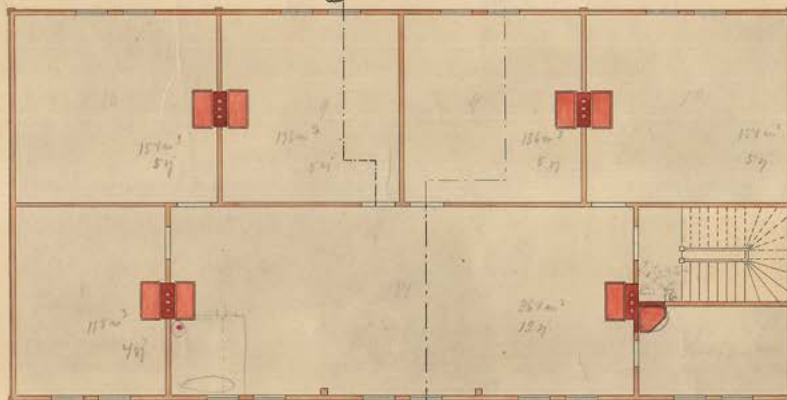
KIVELÄN ALUE JA MIESTEN RAKENNUS V. 2023 ILMAKUVASSA
ILMAKUVA HELSINGIN KARTTAPALVELU

21.7.

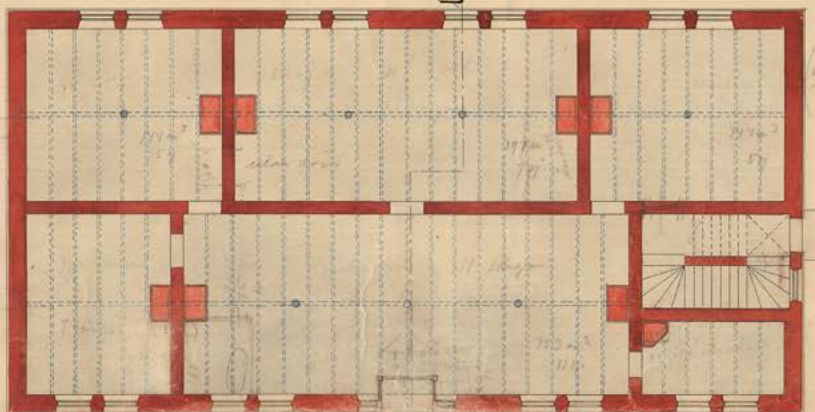
RITNING TILL BYGGNADSFÖRÄNDRING OCH NYBYGGNAD Å HELSINGFORS STADS
ARBETS OCH FATTIGGÅRD.
Öybyggnad för manliga hjon.
Snitt längs lin. a-b.

Plan af öfre våningen.

Plan af nedre våningen.

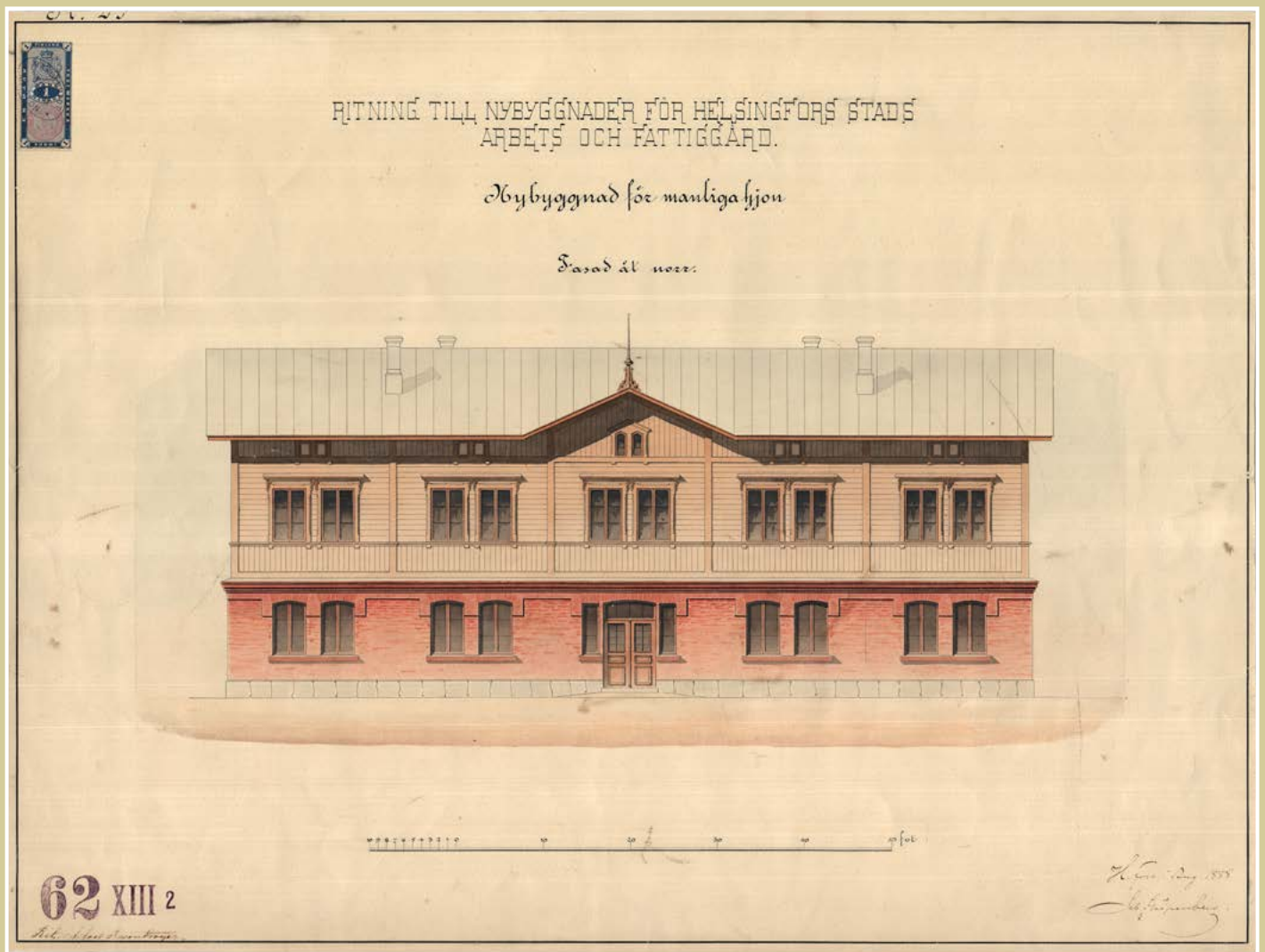
Skala för höjden.
Skala för längden.
1 fot.
1 fot.

1 III 20

H. J. 1 Aug. 1883

L. J. J. J. J.

Prof. Alfred Rosenberg

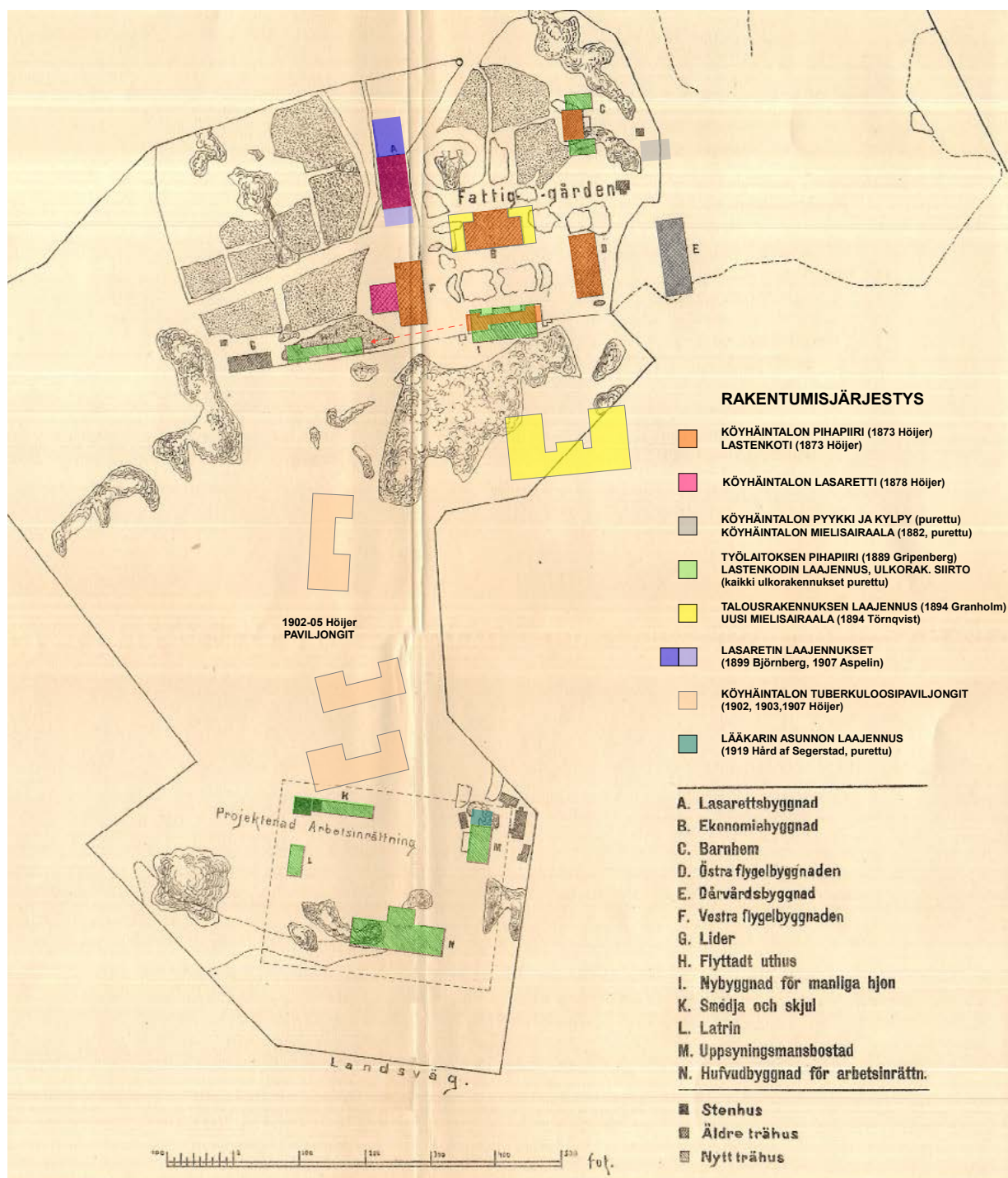
↑ Miesten rakennuksen alkuperäinen julkisivupiirustus pohjoiseen, Sebastian Gripenberg v. 1888. HKA

"Ritning till nybyggnader för Helsingfors stads arbets och fattiggård. Nybyggnad för manliga hjon."

← Miesten rakennuksen alkuperäiset pohjapiirrokset ja leikkaus Sebastian Gripenberg v. 1888. HKA

"Ritning till byggnadsförändring och nybyggnad å Helsingfors stads arbets och fattiggård. Nybyggnad för manliga hjon."

2 TYÖLAIKOKSEN MIESTEN RAKENNUKSEN VAIHEET

↑ Köyhäintalo, väritetty ajoituskaavio. amoy 2024 Pohjakuvana asemapiirros vuodelta 1887.¹

1 Situationsplan öfver Helsingfors stads Fattig- och arbetsgårds område. HKA.

2.1 KÖYHÄINTALON TYÖLAITOKSEN RAKENTUMINEN

Kivelän köyhäntalon vaiheet on kuvattu luvussa 1 Kivelän alueen rakentuminen ja köyhäntalon päärakennuksen (Rak 3) rakennushistoriaselvityksen yhteydessä. Työlaitoksen vaiheita on kuvattu lisää työlaitoksen päärakennuksen (Rak 8) rakennushistoriaselvityksen yhteydessä.

UUDEN TYÖLAITOKSEN RAKENTUMINEN JA SUUNNITTELU

Työlaitostyyppistä toimintaa oli ajettu sisään jo köyhäntalon ensimmäisessä vaiheessa, 1870-luvun alussa. Köyhäntalon miehet (fattighjonen) olivat muun muassa rakentaneet alueelle johtavan tien itse. Suunnitelmassa oli, että asukkaat edelleen myös jatkaisivat alueen ylläpitotöitä.¹

Köyhäntalon laajentuminen työlaitokseksi v. 1889

Köyhänlaitoksen kehittämisessä otettiin seuraava askel 1880-luvun lopulla, kun tilanahtaus oli käynyt kohutuuttomaksi. Köyhäntaloa päätettiin paitsi laajentaa, myös liittää siihen erillinen työlaitoskokonaisuus. Suunnitelmista vastasi tässä vaiheessa Sebastian Gripenberg.

"Paitsi köyhäntalon laajennussuunnitelmaa oli valio-kunta saanut pohtiaksensa myös köyhäntaloon liitettäväksi aiotun työlaitoksen suunnittelun. -- Valtuuston myönteisen päätöksen mukaisesti aloitettiin rakennustyöt."²

Työlaitoksen päärakennus ja Miesten rakennus

Työlaitoksen päärakennus (N) sijoitettiin uuteen pihapiiriin, nykyisen Pohjoisen Hesperiankadun varteen. Miesten rakennus (I) jäi hieman etäämmälle, vanhan köyhäntalon pihapiiriin, mutta oli osa uutta työlaitosajattelua. Molemmat rakennukset valmistuivat samana vuonna 1889.

Laajennustarve oli kriittinen:

"Läheskään kaikki vaivaiset eivät voineet päästä työskentelemään vaikka olisivat pystyneetkin. Vain kesäkuukausina voitiin esim. kutoa kangasta, koska kangaspuut eivät mahtuneet muualle kuin ullakolle."³

Uudistusten myötä myös lastenkotia, joka sijaitsi omalla paviljonkinaan sisääntulopuiston laidalla, laajennettiin. Koska työskentelyyn puutalossa sisältyi oleellinen paloriski, mielisairaiden lukitut kopit poistettiin ja tilalle tehtiin isompaa tilaa yhteisasumiseen pystyville potilaille.⁴ Köyhäntalon toimintoja jaoteltiin sukupuolen mukaan ja usein naiset ja miehet sijoitettiin eri rakennuksiin.

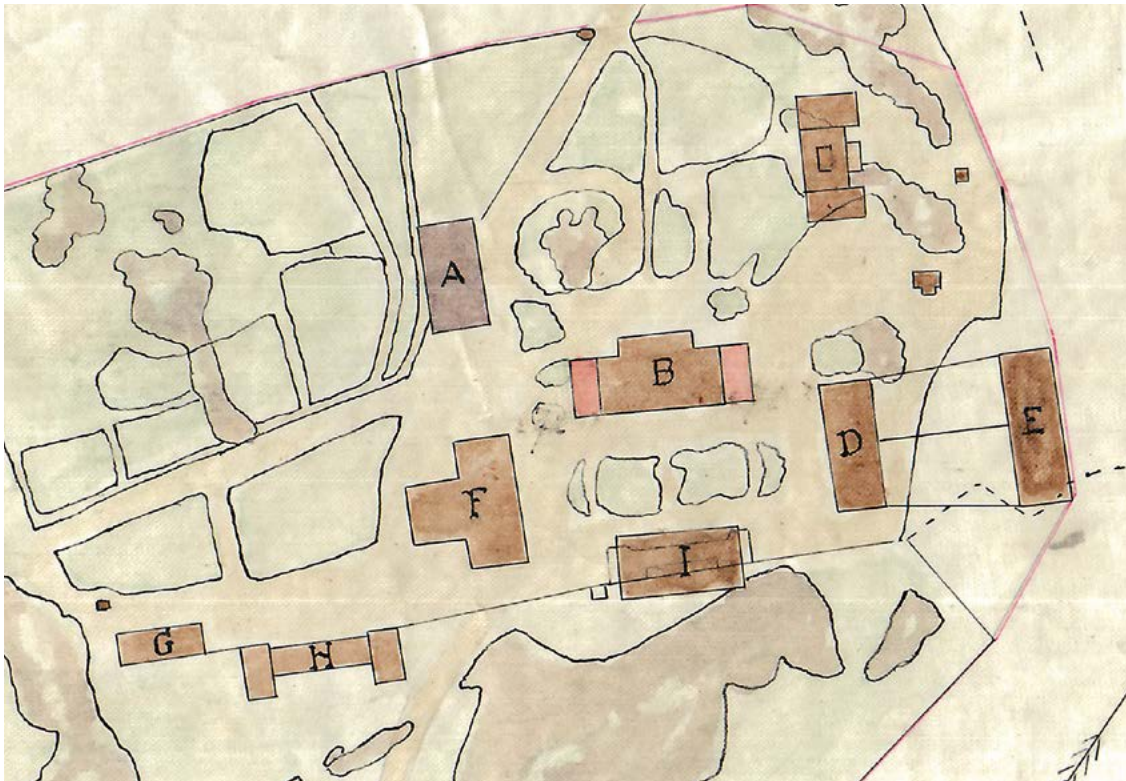
¹ Viljo, Eeva Maija, 1985. s.130

² Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 202, 204

³ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 201

⁴ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 200-202

2.2 TYÖLAITOKSEN MIESTEN RAKENNUS V.1889

↑ Ote asemapiirustuksesta vuodelta 1894. Allekirj. Bruno Granholm, HKA.

Piirustuksessa on esitetty Köyhäintalon pihapiiri viisi vuotta Miesten rakennuksen (I) valmistumisen jälkeen Köyhäintalon päärakennuksen (B) laajennusvaiheessa. Miesten rakennus (mannliga hjon) jää pohjoisesta lähestymissuunnasta katsoen Köyhäintalon päärakennuksen taakse.

Piha laidoilla ovat läntinen siipirakennus (F) ja itäinen siipirakennus (D). Edellisen oikealla puolella on mielisairaala (E). Alueen pohjoisreunalla lastenkoti (C) ja Lasaretti (A). Miesten rakennuksen paikalta siirrettiin ulkorakennus (H), joka sittemmin jäi Mechelininkadun tielinjauksen alle. Vieressä liiteri (G).

MIESTEN RAKENNUS OSANA KIVELÄN KÖYHÄINTALON PIHAPIIRIÄ

Miesten talon rakentaminen

Köyhäintalon miesten rakennus toteutettiin vuonna 1889 arkkitehti Sebastian Gripenbergin suunnitelmien mukaan. Toimintojen uudelleenjärjestelyjen myötä, se tuli omalta osaltaan ratkomaan köyhäintalon ja työlaitoksen tilanahtautta.

Miesten rakennus sijoitettiin ainoana uuden työlaitoksen rakennuksista vanhaan köyhäintalon pihapiiriin. Työlaitoksen päärakennus pihapiireineen rakennettiin saman aikaisesti etelämmäksi, nykyisen Pohjoisen Hesperiankadun varteen. Myös sen suunnitteli Sebastian Gripenberg. Miesten rakennuksesta on käytetty myöhemmin myös nimitystä Mattila.

"Uuden rakennuksen valiokunta ehdotti sijoitettavaksi talousrakennuksen eteläpuolelle silloisen ulkohuoneen paikalle --. Arkkitehdin luonnoksen mukaan se esitettiin rakennettavaksi kaksikerroksiseksi, alaosa kivistä, yläosa puusta. Alemmaan kerrokseen tuli materiaalihuone ja viisi työsalia, huone höyhenten ja trasselin riivintää varten sekä räätälin-, suutarin-, nikkarin- ja metallityöverstas. Ylempään kerrokseen tuli kuusi miesten asuinhuonetta ja hoitajan huone. Tämän miesten rakennuksen, joka myöhemmin kulki Mattilan nimellä, valmistumisen jälkeen voitiin naiset siirtää läntiseen siipirakennukseen, kirkkorakennukseen, joksi sitä oli alettu nimittää."¹

1 Heiniö; Rosén, Soininen & al, 1968. s. 202

2.3 ARKKITEHTI SEBASTIAN GRIPENBERG

Kurkijoen Tervun hovissa syntynyt Sebastian Gripenberg (1850–1925) oli arkkitehti, poliitikko ja pankinjohtaja, joka suunnitteli Helsinkiin useita uusrenessanssityylisiä julkisia rakennuksia. Arkkitehdin uralle hän siirtyi sotilasuralta, Nikolain sotakoulusta Pietarista Helsingin Polyteknilliseen opistoon. Jatkaessaan opintoja Wienissä hän omaksui yleiseurooppalaisen uusrenessanssin.

Suomeen palattuaan Gripenberg toimi sekä omassa arkkitehtitoimistossa että 1887–1904 Yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtöörinä. Tietävästi maine suomalaisen kulttuurin ja perinteen asiaa ajavana fenomenaanina auttoi viran saamista. Gripenbergistä kasvoi arkkitehtuurin alalla erittäin vaikutusvaltainen hen-

kilö, joka arkkitehdinuransa lisäksi vaikutti talouselämässä, Suomalaisen puolueen riveissä politiikassa, myös kaupunginvaltuustossa, ja puheenjohtajana monessa yhdistyksessä.

Arkkitehtuurissaan Gripenberg suosi selkeitä ja taloudellisia pohjakaavoja, yksinkertaista, linjakasta arkkitehtuuria sekä kotimaisia materiaaleja ja tyylejä. Merkittävimpiä toteutuksia oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talo (1890) Helsingissä. Perinteikkyydestä huolimatta häntä on luonnehdittu reformoijana, joka työllään muokkasi perustan nuorempien polvien kansallisromantikoille. Hänen aikanaan Ylihallitus myös rationalisoi huomattavasti suomalaista rakennuttamista.¹

¹ Sebastian Gripenberg. Arkkitehtiesittely, Arkkitehtuurimuseo.

2.4 MERKITTÄVÄT MUUTOSVAIHEET

Alkuvuosien muutokset Helsingin kaupunginarkiston (HKA) piirustusten mukaan.
1960-luvulta alkaen muutokset Helsingin rakennusvalvonnan arkiston (HRVA)
pääpiirustusten perusteella.

1913 talotekniikka¹

Sama sisältö kuin rak 03, 05 ja 08 piirustuksissa: talotekniikan lisäykset.

Tilamuutokset ovat maltillisia, molempiin kerrokseen esitetty teknisiä parannuksia: lisätty muutamia lauseinäisiä kylpyhuoneita ja vesivessoja sekä vesipisteitä. Lisäksi mm. sähkövalot ja ilmanvaihto esitetty. Toiminta on myös muuttunut, työlaitoksesta sairaalan potilaskäyttöön.

1961-62 palonsuojaus ja tilamuutokset²

Keskeinen muutos on palotekninen: 1. krs:n valuraupäpölväiden ja -palkkien ympärille tehtiin betonivalu ja 2. krs:n aulan ja porrashuoneen seinät on kipsilevytetty. Toisen kerroksen itäpäädyn poistumistieporras on lisätty viimeistään tässä vaiheessa.

- 1 Pohjapiirustukset ja leikkaus v.1913, joissa myös talotekniset täydennykset. Lääkintöhallituksen hyväksyntä 15.11.1929.
- 2 Muutossuunnitelmat v. 1961-62. Asemapiirros, pohjat ja leikkaus. Kaksi piirustussarjaa: ensimmäiset 27.9.61 ja tarkennetut 5.2.62. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Talorakennusosasto, allekirj. Ferd. Salokangas (Väinö Teodor Ferdinand; joka oli Helsingin kaupungin apulaisarkkitehtina vuodesta 1956 eläkkeelle jäämiseen asti. HRVA.

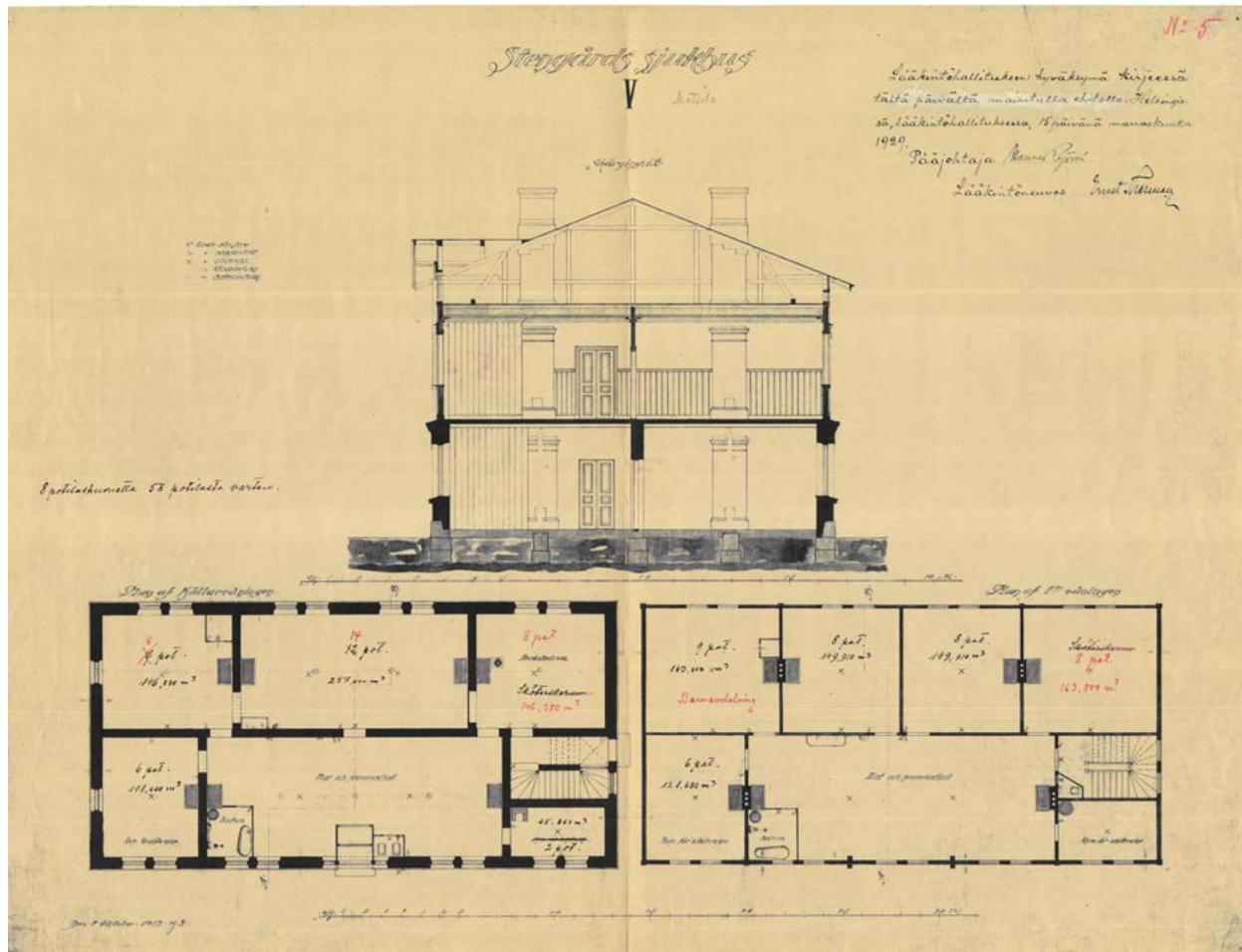
Tehty myös tilamuutoksia, käyttötarkoitus pääosin säilynyt. Märkätiloja on muokattu ja aulasta lohkaistu aputiloille lisää neliöitä. Kylpyhuone- ja keittiötilojen alkuperäinen ajoitus ei kuitenkaan selviä suunnitelmas- ta. Toisen kerroksen pukuhuoneeseen on järjestetty sisäänkäynti suoraan porrashuoneesta, porraskomeroa pienentäen. Portaen viereisistä huoneista purettiin uunit. Märkätilojen viereinen uuni toisen kerroksen aulassa on piirustuksissa käännettynä nykyisen asentoonsa.

1997 tilamuutokset ja julkisivukunnostus³

Sisäänkäyntiaulassa tehtiin isoimmat tilamuutokset. Molempiin kerrokseen rakennettiin viiston seinälinjan taakse uusia märkä- ja aputiloja. Aulaan lisättiin kevyt- nostin. Terapiahuoneiden ääneneristystä parannettiin.

Julkisivukunnostus. Ovien ja katosten palauttava muu- tos. Uusi IV-konehuone ullakolle.

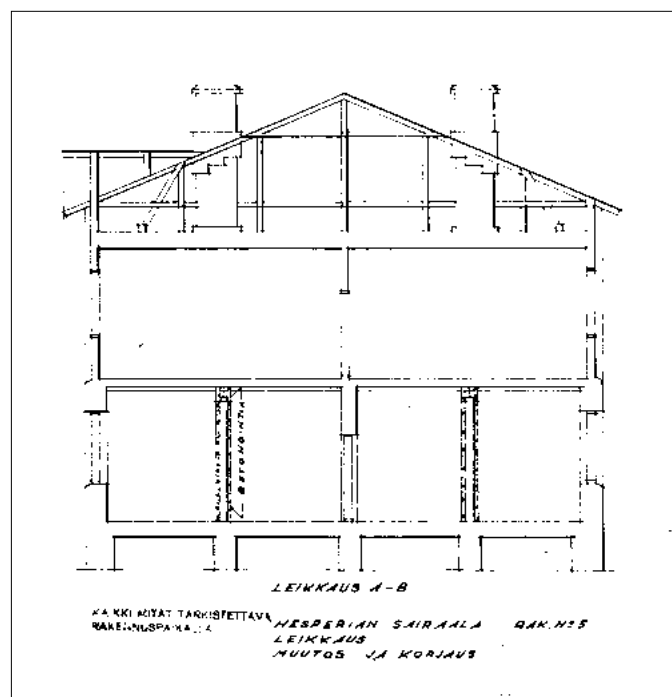
- 3 Pääpiirustukset 12.5.1997, allekirjoitus Heikki S. Laherma / Studio Laherma & Wallenius Oy. Asemapiirros, pohjapiirrokset, leikkaukset ja julkisivut. HRVA

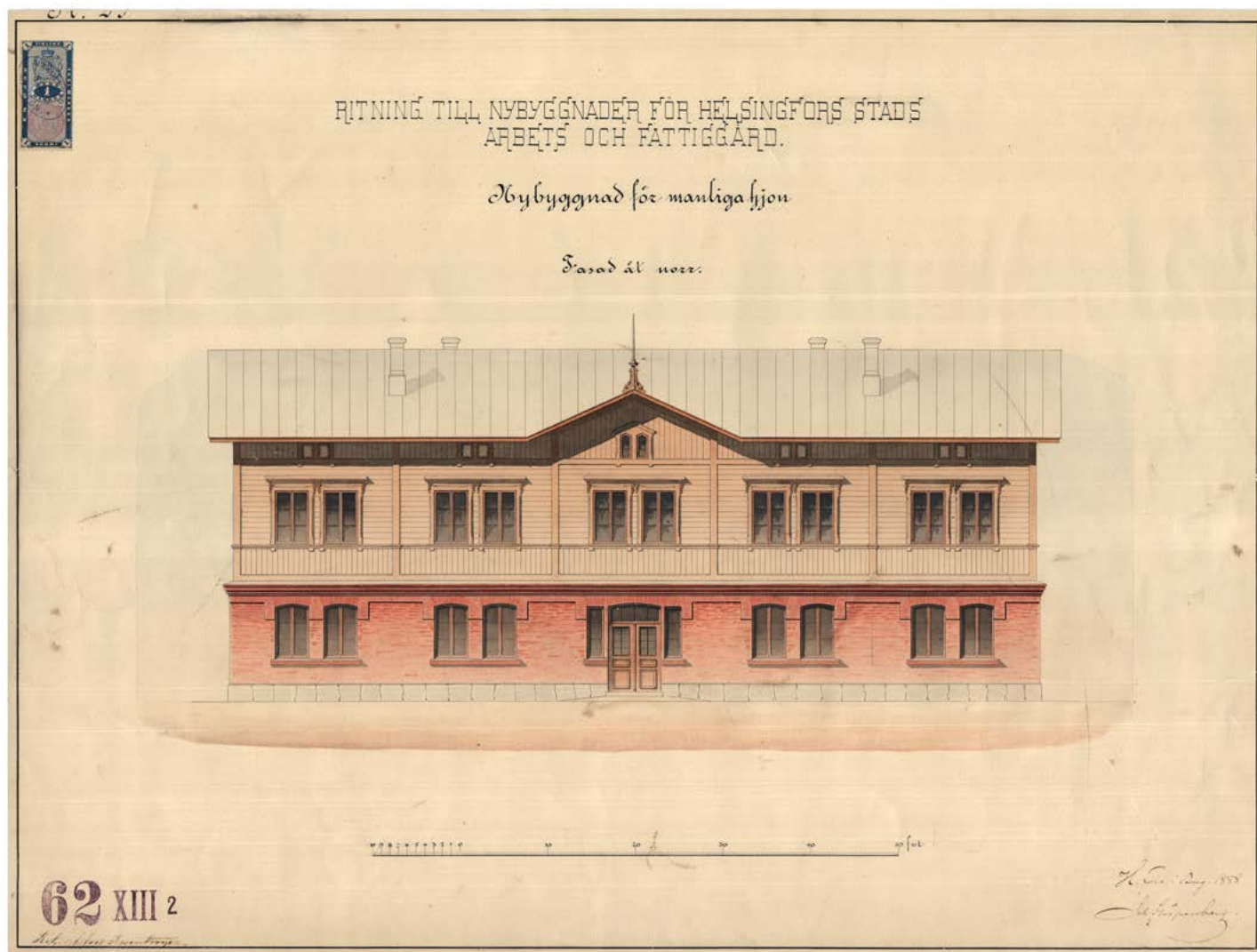
↑ Talotekniikan muutospiirustus vuodelta 1913. HKA.

Käyttö on muuttunut ja märkätilat lisätty. Molemissa kerroksissa on potilashuoneita, sekä suuri ruokasali ja hoitajien huoneet.

→ Valurautapylväiden ja -palkkien betonointi-
suunnitelma vuodelta 1962. Allekirj. Ferd.
Salokangas. HRVA

3 ULKOARKKITEHTUURI

↑ Alkuperäinen pohjoisjulkisivu Sebastian Gripenberg v. 1888. HKA

3.1 ALKUPERÄINEN ULKOARKKITEHTUURI

Rakenteeltaan ja julkisivukäsittelyltään Miesten rakennus on lähes identtinen Sebastian Gripenbergin samaan aikaan suunnitteleman työlaitoksen päärakennuksen kanssa.

Rakenne

Rakennus on Kivelässä toistuvaa varhaista tyyppiä, jossa maantasokerros on kivirakenteinen ja ylempi kerros sekä kylmä ullakko puurakenteisia. Pohjakerroksen muurit ovat tiiltä, perustukset luonnonkiveä.

Rakennuksen keskellä kulkee molemmissa kerroksissa pitkittäinen kantava seinälinja. Sen lisäksi maantasokerroksessa sen molemmin puolin kulkee kaksi kantavaa linjaa, joissa on valurautapylväät ja -palkit. Välipohjarakenteena ovat kappaholvit.

Toisen kerroksen pohjoissivun suuren salitilan kohdalla ulkoseinällä on kaksi följaria, jotka on sommiteltu symmetrisesti julkisivun jakokenttien ja -listoitusten mukaan.

↑ Eteläjulkisivu. amoy 2024

Julkisivujen puuverhoukset ja tiilimuurit

Toisen kerroksen puujulkisivu on jaettu jakolistoin kenttiin, joissa julkisivuverhouksen suunta vaihtuu. Ikkunoiden alla ja ullakolla julkisivupanelointi on pystysuuntainen, keskellä ikkunoiden ympärillä vaakasuuntainen. Kentät on rajattu tummemmin vuorilaidoin ja julkisivun jakolistoin. Varsinainen koristelu keskittyy ikkunoiden ympärille. Ikkunoiden yläpuolista vesilistaa kannattavat pienet koristeelliset konsolit. Ikkunoiden alla kulkevan vaakalistan alapuolella on ikkunan vuorilautojen kohdalla pieni hammasustus. Pääjulkisivun poikkipäädyn koristeena on ollut harjan yläpuolelle nouseva spiira.

Maantasokerroksen aukot ovat holvikaarellisia. Aukkojen pieliin yläosassa on pienet korvakkeet, jotka yh-

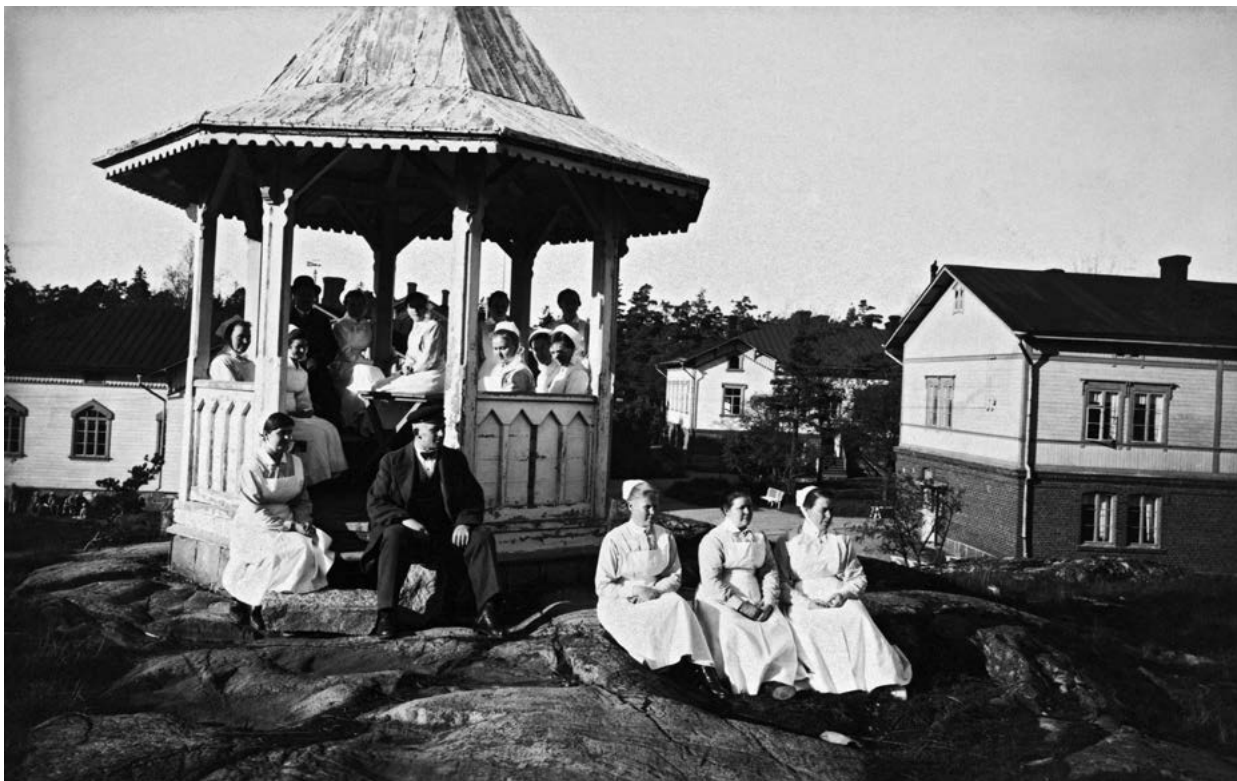
distyvät yläosan porrastuvaan tiiliprofilointiin. Ikkunapenkki on yksinkertainen tiiliuloke.

Ikkunat ja ulko-ovet

Ikkunat molemmissa kerroksissa ovat yleensä kuusi-ruutuisia puuikkunoita, ullakkokerroksessa on kaksijakoiset haukkaikkunat. Kolmiopäädyn ikkuna on nk. kirkkoikkunan terävälakista mallia. Ikkunat on ryhmitelty julkisivuun pareittain. Ulko-ovien lasiosan korkeus noudattaa ikkunalinjaa.

Säilyneiden alkuperäisikkunoiden karmijako vaihtelee kaksipuutteisesta T-karmiin ja näiden yhdistelmiin. Tuuletusikkunoista on säilynyt useita erilaisia variaatioita terveysikkunoista ja fortuskaruuduista. Eri variaatioiden kartoitus ja ajoitus vaatii tarkemman tutkimuksen.

3.2 VANHAT VALOKUVAT

↑ Kuva 1900-luvun alusta. Oikealla työlaitoksen miesten rakennus Mattila. Sen takana köyhäintalon päärakennus. HKA

↑ Kuva Eino Heinonen v. 1949. HKA

Miesten rakennus kuvan oikeassa reunassa. Entinen köyhäintalon päärakennus kuvan keskellä puiden takana. Edessä sittemmin purettu, köyhäintalon pihapiiriä rajannut läntinen siipirakennus, jonka laajennusosa kuvan vasemmassa laidassa tehtiin alkujaan kirkoksi. Sen takana vasemmalla köyhäintalon ensimmäinen sairaala, tiilestä rakennettu Lasaretti. Taustalla kohoavat Gunnar Taucherin sairaalarakennukset 1930-luvulta.

Sivun kaikki kuvat Volker von Bon v. 1974. HKM

3.3. JULKISIVUMUUTOKSET JA SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilyneet julkisivut

Työlaitoksen miesten rakennuksen alkuperäinen, Sebastian Gripenbergin vuoden 1888 suunnitelmien mukainen ulkoarkkitehtuuri on säilynyt erityisen hyvin. Ikkunat ovat pääsääntöisesti alkuperäiset, samoin mahdollisesti pääosin myös vuorilaudat, julkisivuverhoukset ja -listoitukset. Maantason tiilimuureissa ei ole tehty merkittäviä muutoksia. Kaikki tehdyt muutokset on tehty vanhan mallin mukaan ja julkisivuihin sovittaen.

→ Itäpääty ja eteläjulkisivu. Julkisivut ovat säilyneet lähes ennallaan. amoy 2024

↓ Pohjoisjulkisivu. Spiira poikkiharjan laelta on kadonnut. amoy 2024

- ↑ ↖ Pohjoinen pääsisäänkäynti, joka on uusittu palauttavasti 1990-luvulla. Samalla sisäpuolelle lisättiin uusi tuulikaappi. amoy 2024
- ← Mattilan läntisen porrashuonepäädyn sisäänkäynti. amoy 2024
- ↓ Poistumistieporras ja ovi-aukko ovat todennäköisesti 1960-luvulta. amoy 2024

Ulko-ovet ja katokset

Julkisivujen 1990-luvun lopulla uusituissa ulko-ovissa ja niiden yläpuolisissa katoksissa on säilytetty / palautettu huolellisesti alkuperäinen ilme ja detaljointi. Ovien yläpuolisia katoksia ei ole esitetty alkuperäisessä julkisivupiirustuksessa, mutta ne toistavat köyhäntalon päärakennuksen laajennuksen v. 1894 julkisivupiirustuksissa esitettyä mallia.

1990-luvun julkisivupiirustuksissa todetaan pääoven kohdalla: "ovien ja katosten muuttaminen alkuperäisten mukaiseksi". Länsipäädyn porrashuoneen ulkooven kohdalla todetaan: "oven ja katoksen uusiminen detaljipiirustusten mukaisesti".¹

Itäpäädyn poistumistieporras ja ulko-ovi

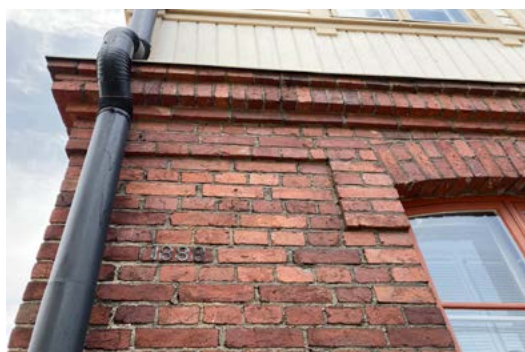
Itäpäädyn poistumistieporras on todennäköisesti 1960-luvulta. Portaan ovi on sovitettu entisen ikkunan paikalle.

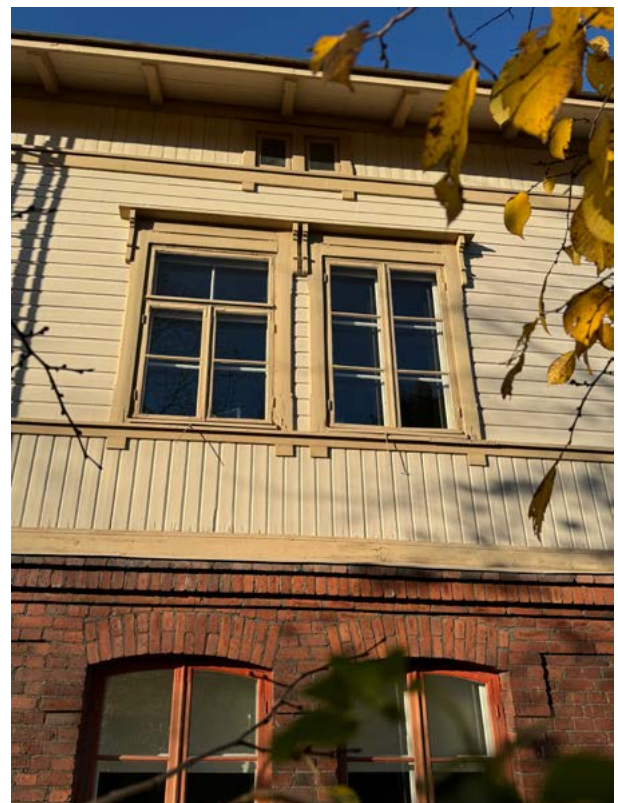
¹ Pääpiirustukset 12.5.1997, allekirjoitus Heikki S. Laherma / Studio Laherma & Wallenius Oy. Julkisivupiirros. HRVA

3.3 JULKISIVUJEN NYKYTILA

amoy 2024

4 TILARATKAISU JA SISÄTILOJEN ARKKITEHTUURI

4.1 ALKUPERÄINEN POHJARATKAISU JA SISÄTILAT

4.1.1 ALKUPERÄINEN POHJARATKAISU

Alkuperäinen pohjaratkaisu on ollut selkeä, se on edelleen jäljitettävissä. Kerrokset oli jaettu huonetiloiksi ilman käytäviä. Pääjulkisivun keskeltä oli sisäänkäynti suurimman työsalin kautta muihin saleihin. Maantasokerros muodostui materiaalihuoneesta ja viidestä työsalista, joista suurimmat sijaitsivat rakennuksen keskellä.

Ylemmän kerrokseen, miesten asuinhuoneisiin ja henkilökunnan huoneeseen oli pääsy ainoastaan ulkoa päätyportaan kautta.¹ Tilat oli sommiteltu yläkerrassa alakerran tapaan, vain etelän puoleinen keskisali oli jaettu kahteen osaan.

¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 202.

4.2 SISÄTILAMUUTOKSET

POSTMODERNIT LISÄYKSET V. 1997

Sisätilojen nykyasu on vuoden 1997 korjausvaiheesta, jolloin sisätiloihin tehtiin suuria muutoksia.

Pohjoissivun puoleiset eteishallit ja niiden aputilat järjestettiin molemmissa kerroksissa uudestaan. Hallien itäpäähän tehtiin vino käytäväosuus, joka peitti taakseen uudet wc- ja aputilat. Alakattojen voimakkaat alaslaskut viimeistelivät aulojen postmodernin ilmeen. Alakattojen peittoon jäi osa alkuperäisistä kappaholveista ja panelikatoista sekä uunien yläosa.

Vasta tässä yhteydessä alakerran hallin ja toisen kerroksen porrashuoneen välille avattiin oviyhteys. Kerrosten välille aulatiloihin sijoitettiin lisäksi kevyt henkilönostin.

Uusia ovia tehtiin tilasta riippuen, osin ajan tyylipiirteitä viljellen ja osin alkuperäistä peiliovimallia kopioiden.

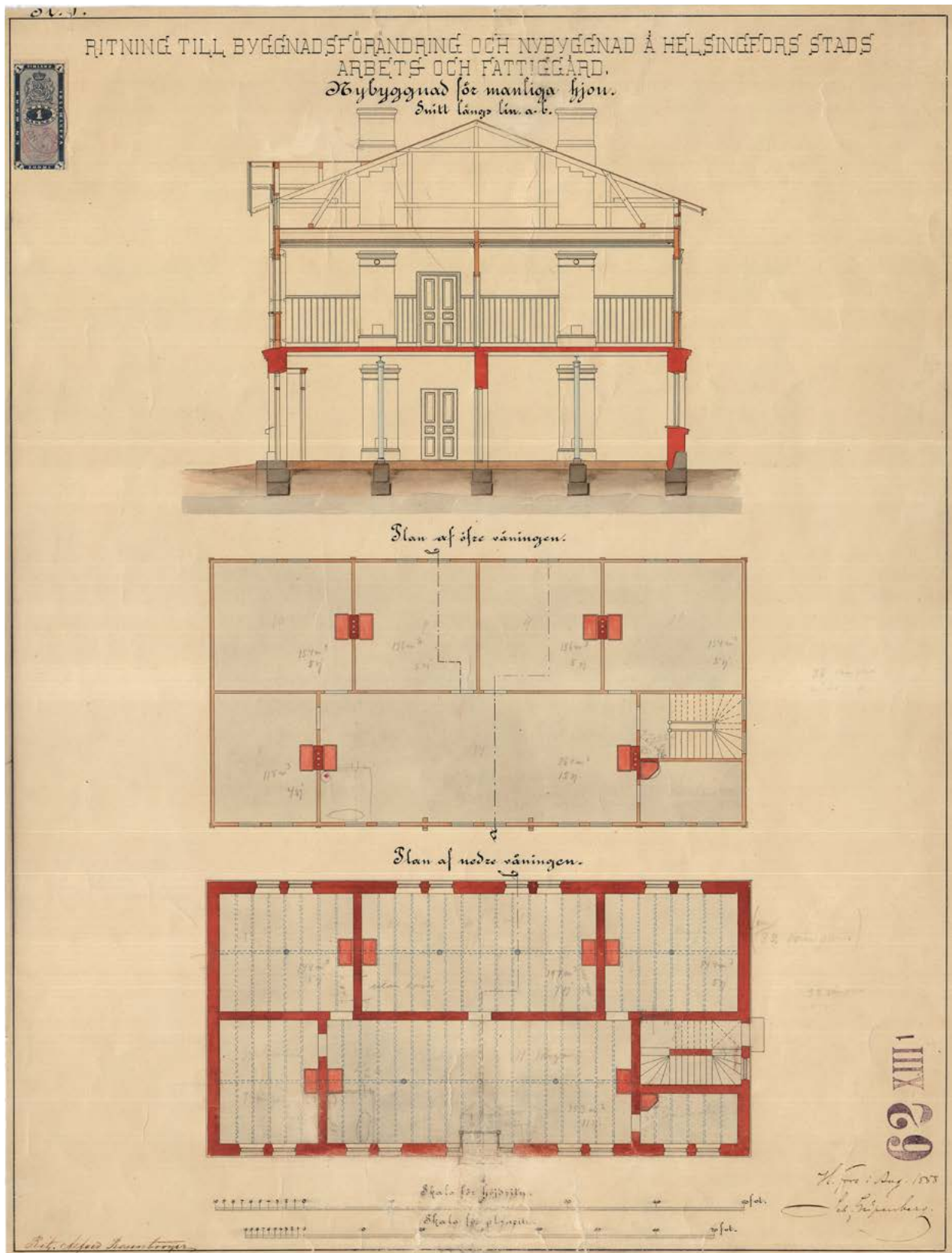
Alkuperäisen säilyttäminen

Yleisesti ottaen 1990-luvun muutokset sisätiloissa olivat ronskimpia kuin julkisivulla, joissa toimenpiteet olivat palauttavia. Sisätiloissakin osa muutoksista sopeutettiin vanhaan. Yleisperiaatteena oli, että uusissa väliseinälinjoissa detaljikka ja esim. väliovent ovat 1990-luvun muotokielellä toteutettuja. Vanhoissa seinissä olivat uudet ovet sen sijaan tehtiin huolellisesti vanhan mallin mukaisina. Rakennuksen alkuperäisiä rakennus-

↑ Alakerran 1990-luvulla muokattu eteishalli. Edessä oikealla henkilönostin. amoy 2024

osia myös säilytettiin, kuten esimerkiksi vanhat peltipintaiset kookkaat uunit, sisäövet ja aulojen kiinteät kaapistot. Myös osa kalusteista on vanhoja, vaikka ei ole tiedossa kuuluvatko ne tähän rakennukseen.

↑ 'Nybyggnad för manliga hjon'. Uudisrakennuksen suunnitelmapiiirustukset. Sebastian Gripenberg v. 1888. HKA.

4.3 SISÄTILAT JA SÄILYNEISYYS

SISÄTILAT

ENSIMMÄINEN KERROS

Pohjaratkaisu noudattaa lähtökohtaisesti hyvin alkuperäistä, lukuun ottamatta eteisallin 1990-luvun sisäisiä järjestelyitä.

Alkuperäisiä rakennusosia on paljon. Välillä niitä on vaikea erottaa vanhan mallin mukaan 1990-luvulla toteutetuista. Yleisesti uusissa seinissä ovet on tehty moderneina laakaovina. Vanhoissa tiilimuureissa ja tilakokonaisuuksissa taas on käytetty alkuperäisiä ovia¹ tai vanhan mallin mukaan tehtyjä uusia peiliovia. Poikkeuksen tekee uusi tuulikaappi, jonka ovissa ja ikkunoissa on mukailtu vanhaa detaljiikkaa. Tilojen keskellä seisovat alkuperäiset valurautapylväät ja -palkit manteloi-tiin 1960-luvulla betonilla.

Eteishalli

Alunperin suorakaiteen muotoista eteishallia pilkkovat uusi tuulikappi ja vinon seinälinjan taakse kätkeyty aputilavyöhyke. Aulassa muotoa hajottaa lisäksi voimakas alakattolinjaus, joka jättää kuitenkin julkisivun vierustalla näkyviin sekä alkuperäistä kappaholvia että 60-luvulla betonikuorrutuksen saaneet pilarit ja palkin. Uusi vino seinälinja yhdistettynä tilapintojen käsittelyyn vaikeuttaa huomattavasti koordinaatiston hahmottamista. Esteettömyyttä parannettiin 1990-luvulla:

maanpintaa pääoven edustalla luiskattiin ja aulaan sijoitettiin hekilönostin.

Huonetilat

Muurien jakamat huonetilat ovat pääosin säilyttäneet muotonsa ja niitä hallitsevat alkuperäiset kookkaat uunit. Eteläseinustan salien välille on avattu yhteydet pariovin, jotka sijaitsevat uunien vieressä lähellä keskimuuria.

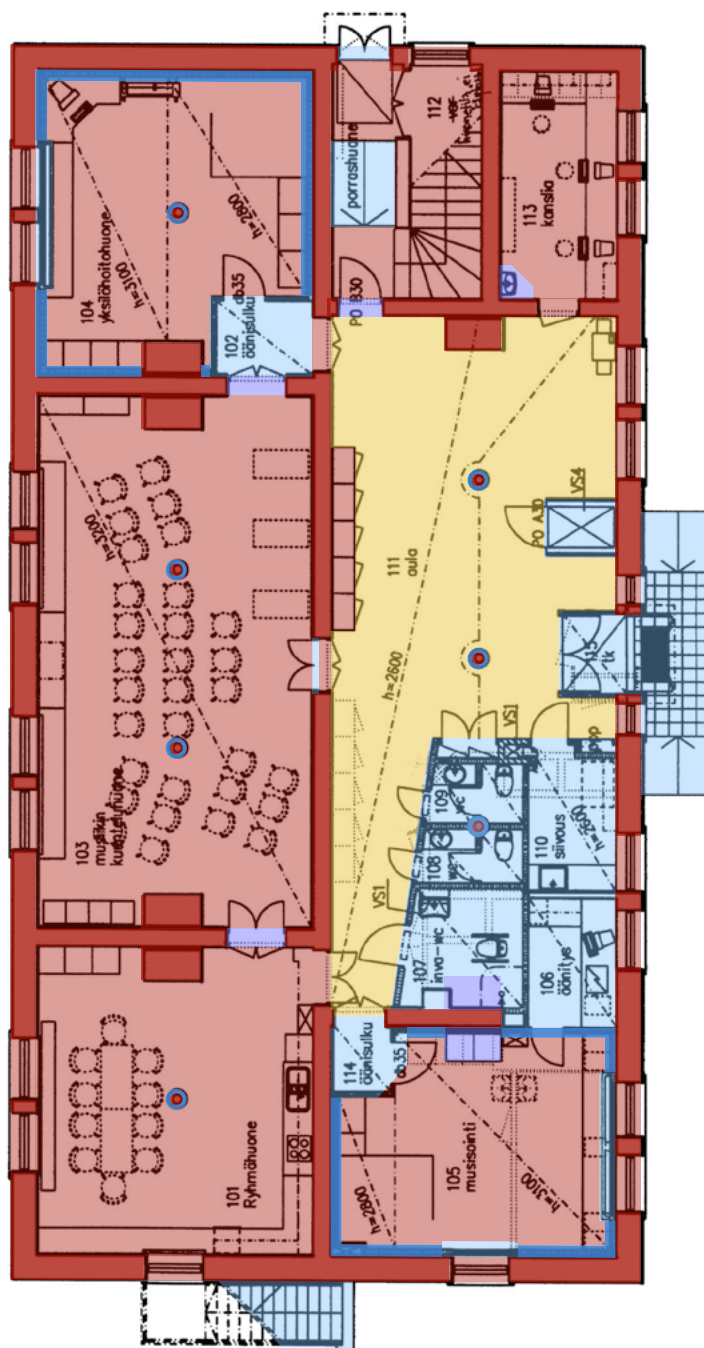
Nurkissa olevat terapiahuoneet on kuorrutettu akustisella verhoilulla. Ikkunoiden sisäpuolelle on myös lisätty ääneneristystä parantavat lasit sekä sisäänkäynneille äänisulkua varten eteiset. Tilojen ulkoinen raja-
us on kuitenkin säilynyt.

Kappaholveja löytää ensimmäisestä kerroksesta paitelleni. Keskimmaisessa salissa näkyvä sisäkatto sen sijaan on kevytrakenteinen alakatto, joka jäljittelee kappaholvin muotoa ja kätkee taakseen uuden tekniikan. Ratkaisu on hyvin erikoinen, mutta huolellisesti toteutettu.

Porrashuone

Päädyn porrashuoneessa on säilynyt hyvin alkuperäinen ilme. Porrashuoneen ja 1. kerroksen sisääntuloau-
laan välillä on nykyisin oviyhteys, jota ei alkujaan ollut.

¹ Ovet ovat osin alkuperäisellä paikallaan osin siirrettyjä.

	SÄILYNEET MUURIT JA SEINÄT
	ALKUPERÄINEN HUONETILA
	ALKUPERÄINEN TILA / OSITTAINEN MUUTOS
	MERKITTÄVÄ TILAMUUTOS TAI UUSI TILA
/ UUSITTU OVI
	UUSI SEINÄ TAI MUURI / SULJETTU OVIAUKKO
	PURETUT MUURIT, UUNIT / UUSI OVIAUKKO

KÖYHÄINTALON MIESTEN RAKENNUS RAK 7

1. kerros 1:200

TOINEN KERROS

Toisen kerroksen tilajako noudattaa lähtökohdiltaan hyvin alkuperäistä, kuten ensimmäisessä kerroksessa-kin. Eniten on pilkottu aulaa, jossa on aputiloja, nostin ja lasiseinäinen kanslia.

Puurakenteisessa toisessa kerroksessa on säilynyt katto- ja seinäpanelointeja listoineen, sekä alkuperäisenä että uusittuna. Ikkunoissa ja ovissa on samoin säilytetty alkuperäisyyttä ensimmäisen kerroksen tapaan. Osittain esim. ovia on 1990-luvulla toteutettu vanhan mallin mukaan. Hyvin säilyneistä yksityiskohdista voi poimia esim. ikkunalistoitukset eteläisessä päätyhuoneessa ja erityisen kattopaneelin pohjoisessa kulmahuoneesta. Eteishallin seinällä, suuren hallitilan kohdalla, ovat ulkoseinää tukevat följarit.

Uunit ovat pääosin paikoillaan. Erikoisuutena voi mainita aulan toisen uunin, joka on käännetty käytävän suuntaan ja on osin uponnut uudempien pintakerrosten alle.

Porrashuone

Toisessa kerroksessa porras on puurakenteinen ja porta-
aan alapuolella on palonsuojaukseen liittyviä levytyk-
siä. Porrashuoneessa kokonaisuutena on kuitenkin säi-
lynyt alkuperäinen tunnelma. Portaasta on lisätty suo-
ra käynti kulmahuoneeseen, ovia ja komeroyhdistel-
miä muokaten.

SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA

Rakenteet

Tiilestä rakennetussa maantasokerroksessa on kaut-
taaltaan kappaholvit, jotka ovat paikoitellen näkysis-
sä. Huoneiden keskilinjalla ensimmäisessä kerrokses-
sa seisovat alkuperäiset valurautapylväät ja -palkit on
mantteloitu betonilla. Työlaitoksen päärakennukses-
sa (RAK 8) samanlaiset valurautapylväät ovat edelleen
nähtävissä, palkit on sieläkin mantteloitu.

Puurakenteisessa toisessa kerroksessa pilareita ei ole
tarvittu. Eteishallin seinät on tuettu följarein, poikki-
päädyn laidoilta.

Portaat

Päätyporras on hyvin säilynyt, holveineen, puuaskelmi-
neen ja kaiteineen. Portaat nousevat julkisivusta piit-
taamatta ikkunan editse, hieman erikoisesti epäsym-
metrinen julkisivun ilme on kuitenkin alkuperäinen.
Portaan alla on vanha komero tiiliholveineen. Luon-
nonvaloa komeroon tulee on ikkunanpuolikkaan kaut-
ta, kun holvikaarellisen ikkunan alaosa osuu komeroon.

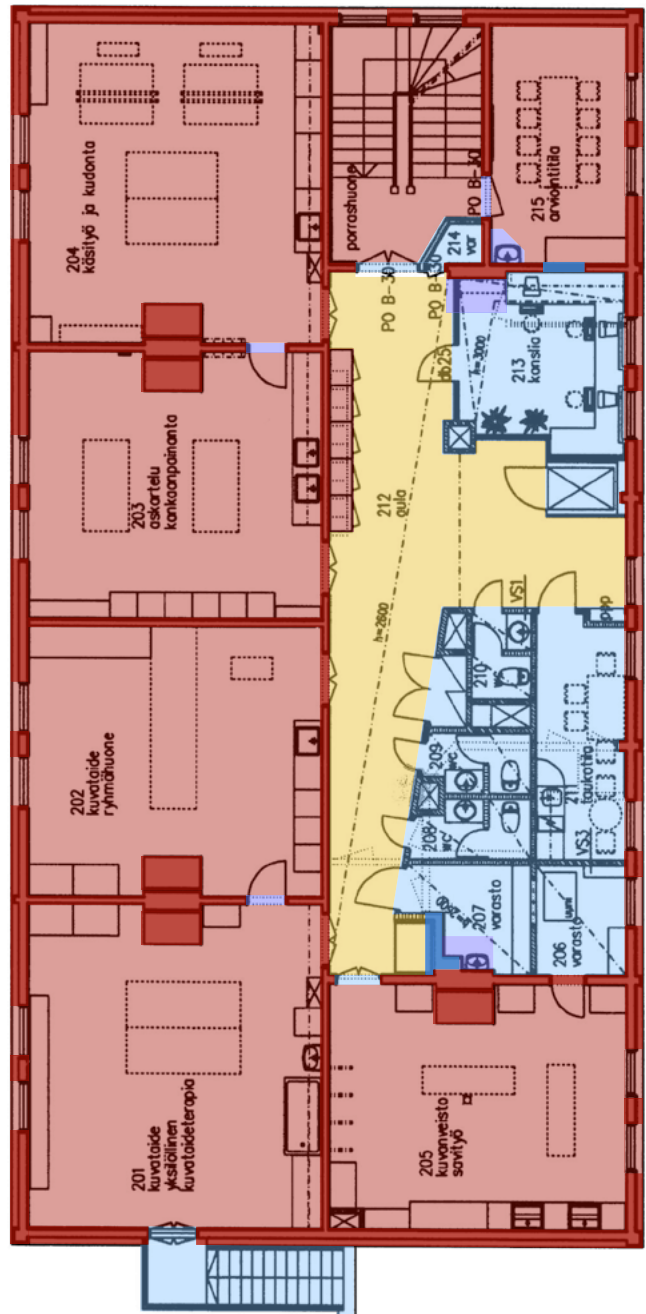
Uunit

Suuret peltiuunit asettuvat järjestelmällisesti huonelin-
jojen keskelle. Isommissa saleissa uuneja on kaksi. Ne
ovat peltipintaisia pönttöuuneja, mutta suurikokoisia
ja kantikkaita. Tämä on kivelässä toistuva perustyyppi,
toisinaan myös kaakeloituna. Uunit ovat enimmäkseen
säilyneet hyvin.

Ikkunat

Ikkunat ovat alkuperäiset. Niissä on hyvin säilyneitä yk-
sityiskohtia, kuten eri tyyppisiä tuuletusikkunoita, ik-
kunautoja ja heloja.

- SÄILYNEET MUURIT JA SEINÄT
- ALKUPERÄINEN HUONETILA
- ALKUPERÄINEN TILA / OSITTAINEN MUUTOS
- MERKITTÄVÄ TILAMUUTOS TAI UUSI TILA / UUSITTU OVI
- UUSI SEINÄ TAI MUURI / SULJETTU OVIAUKKO
- PURETUT MUURIT, UUNIT / UUSI OVIAUKKO

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

**KÖYHÄINTALON
MIESTEN RAKENNUS
RAK 7
2. kerros** 1:200

AULATILA 1. krs
amoy 2024

Ensimmäisen kerroksen sisääntuloaula 1990-luvun asussa vuonna 2024. Tuulikaapin ovi ja osa ovista ovat vanhan mallin mukaisia, aputilojen laakaovissa näyttäytyy 1990-luku.

↑ Hissi ensimmäisen kerroksen aulassa

← Alakerran aulassa säilynyt kiintokaluste. Toinen samanlainen kaapisto siirrettiin yläkertaan 1990-luvun korjauksessa. Sovitus paikalle lattia-
listoineen on harkittu.

AULATILA 2. krs
amoy 2024

↑ Toisen kerroksen aulassa aputilat ja ovet on järjestelty ensimmäisen kerroksen tapaan.

↙ Yläkerran pikkuhuoneesta on tehty lasiseinäinen kansliakoppi. Yläkerrassa henkilönostimessa on vain kaide. Nostimen takana näkyvä pääjulkisivun följari on alkuperäinen.

↓ Lasiseinäinen koppi vasemmalla, yläkertaan siirretty vanha kaapisto oikealla.

- ↑ 2.krs eteläisen itäpäädyn sali. Vasemmalla poistumistieportaan oviaukoksi muutettu ikkuna-aukko.
- ← 2.krs eteläisen itäpäädyn sali. Keskisaliin johtava oviaukko uunin taustaseinällä on uusi.
- ↓ 2. krs keskisali. Seinän puolipanelointien ja kattopanelointin värisävy on voimakkaan punainen.

- ← 1. krs keskisali. Oviaukko uunin taustaseinällä on uusi.

LÄMMITYSUUNIT

amoy 2024

Suuret pönttöuunit ovat säilyneet Miesten rakennuksessa erityisen kattavasti. Sama suorakulmainen, kulumistaan pyöristetty malli toistuu Kivelässä useissa rakennuksissa.

Uunit ovat samanlaisia molemmissa kerroksissa. Pienissä kulmasaleissa on yksi uuni, suurissa keskisaleissa kaksi uunia vastakkaisilla seinillä.

→ 1. kerroksen sisään-tulohallin pönttöuuni uppoaa 1990-luvun alakaton sisään.

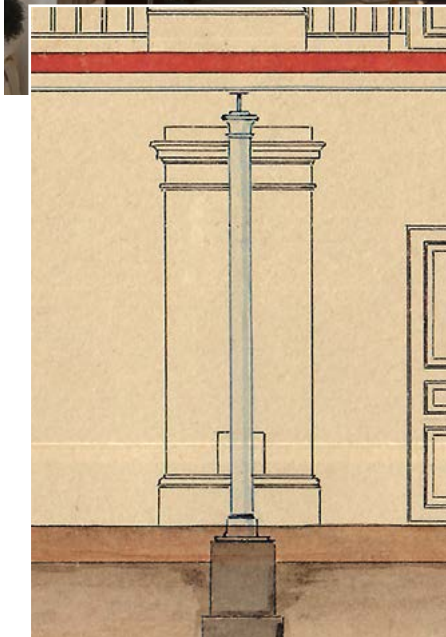

Yläkerran käytävän päässä oleva uuni on mahdollisesti siirretty ja on osin upponnut sekä lattiaan, seinään että kattoon.

PYLVÄÄT, PALKIT JA KAPPAHOLVIT

amoy 2024

↑ Kuva alkuperäisleikkauksesta, jossa näkyvät valurautapylväät ja -palkit. HKA

↑ Alkuperäistä rataskojen kannattamaa kappaholvia 1. kerroksen eteishallin ikkunaseinällä. Keskemmällä sen peittää 1990-luvun alaslaskettu katto.

↑↑ 1. kerroksen keskisalalin betonoidut valurautapylväät ja -palkit. Niiden yläpuolella on 1990-luvun alaslaskettu katto, joka imitoi peittämäänsä alkuperäistä kappaholvia.

↙ ↓ Ikkunaseinällä patteriputkien kohdalla törmäys paljastaa rakenteen ontouden, katkaistessaan peltisen rataskoimitaation.

PANEELIALAKATOT 2. krs

amoy 2024

- ↑ Toisen kerroksen paneelikatoja on paljon jäljellä, osa mahdollisesti vanhan mallin mukaan tehtynä.
- ← Helmiponttipaneelikattojen väri vaihtelee eri tiloissa. Samaa väripalettia on käytetty myös tilan muissa puusta tehdyissä yksityiskohdissa kuten ikkunakehyksissä, profiililistoissa ja seinäpaneloinneissa.
- ↓ Toisen kerroksen pohjoisessa kulmahuoneessa kattopaneeli poikkeaa muista paneelikatoista. Paneelin keskilinja kohoaa hieman terävänä, pinta on veistetyin oloinen ja reunassa on hyvin siro helmi.

PORRASHUONE

amoy 2024

↑ Portaan ja ikkunan törmäys on alkuperäinen. Ruskea vaaka-
jako ikkunan yläpuolella piirtää kerrosten, ja samalla puu-
ja kivirakenteen rajan.

↗ Kaiteet, porrasaskelmat ja alemman kerroksen holviraken-
teet ovat päätyporrashuoneessa säilyneitä yksityiskohtia.

↘ Portaan aluskomero.

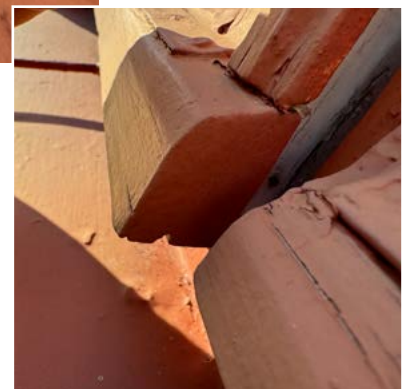
IKKUNAT 1. krs

amoy 2024

Miesten rakennuksen ikkunat ovat poikkeuksellisen hyvin säilyneet. Niissä on säilynyt mahdollisesti paljon alkuperäistä ja ne muodostava rakennukseen keskeisen kiinnostavan kerrostuman. Perusmallisten kaksipuitteisten ikkunoiden lisäksi Miesten rakennuksessa on tuuletusikkunoita moneen lähtöön, erilaista fortuskoista terveysikkunoihin. Variaatiot ovat todennäköisesti esiintyneet myös samaan aikaan, toiminnan taikka huonejaon sanelemina. Ilme on kuitenkin kokonaisuutena yhtenäinen.

↓ →

Ikkunapuitteen keskellä on fortuska. Ikkunoista löytää eri ikäisiä kulmarautoja, vanhimpana litteän ja suorakulmaisen mallin. Tässä toisen tippanokan vesiura on terävalakinen. Koko ikkunan ajoitus vaatii tarkemman selvityksen, esimerkiksi alasarjat voidaan uusia ja heloja vaihtaa tai kierrättää.

→ Ensimmäisessä kerroksessa ikkunan perusprofiili on linjakas ja fortuskat voivat olla hyvin sirot

IKKUNAT 2. krs

amoy 2024

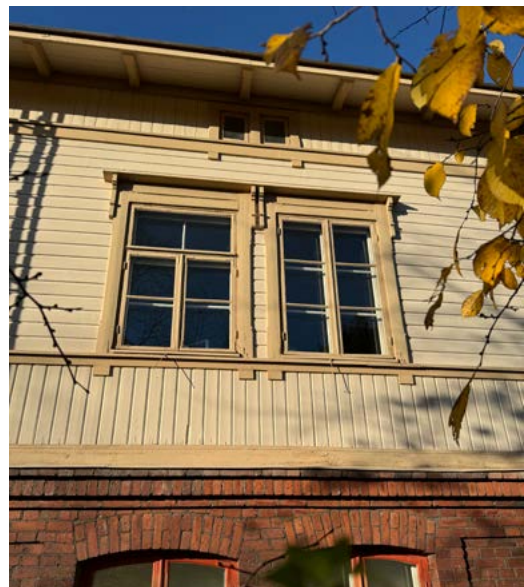
Toisen kerroksen ikkunoista löytyy laaja variaatio avautuvista ikkunoista ja karmijaosta, vaikka lähtötilanne on sama.

→ Vierekkäin kolmipuitteinen ikkuna T-karmilla ja kaksipuitteinen ikkuna pystyväläkarmilla. Vasemmassa ikkunassa ylinnä tuulestusta varten ylä-alasaranoitu terveysikkuna.

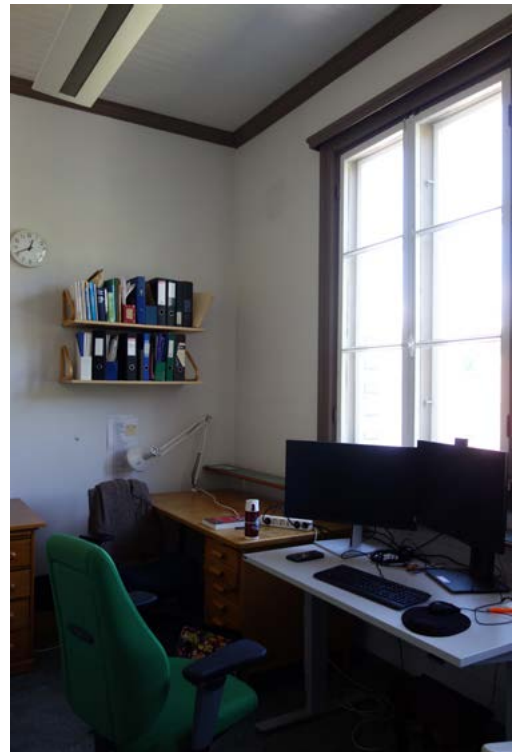
← Vasemmassa ikkunassa on perusmallinen kaksipuitteinen sisään-ulos aukeava ikkuna. Oikeassa ikkunassa on lisäksi keskellä siro fortuska tuulestusta varten.

↓ Miesten rakennuksesta löytyy erilaisia karmirakenteita, pystykarmista T-karmiin ja niiden yhdistelmään. Variaatiot ovat voineet esiintyä myös samaan aikaan, toiminnan ja tilajaon mukaan.

↗ Oikea ikkuna on perusmallinen kaksipuitteinen, sisään-ulosaukeava ikkuna. Kuriositeettina vasen epäsymmetrinen ikkuna, jossa terveysikkuna vaakaväläkarmeineen on vain puolikkaassa ikkunassa.

- Profiloitu vanhan mallinen puinen verholauta on Kivelässä arkistovalokuvien perusteella yleinen ja se on monin paikoin toisessa kerroksessa palautettu.

- ↓ Miesten rakennuksesta löytyy erilaisia karmirakenteita, pystykarmista T-karmiin ja niiden yhdistelmään. Keskikonsolilla kannatettu ikkunalausta on Kivelässä arkistovalokuvien perusteella yleinen, se on monin paikoin toisessa kerroksessa palautettu.

SISÄÄNKÄYNNIT

amoy 2024

↙ Länsipäädyn portaan ulko-ovi on uusittu, vanhaa mallia mukaillen

↓ Pääsisääkäynnin uuden tuulikaapin ovet inspiroituvat vanhasta

↑ Porrashuoneen ovea toisessa kerroksessa on muokattu, komeron ovi on saatettu lisätä kokonaisuuteen.

↓ Vanhimmissa ovissa peilien kehyslautojen liitos on lähes saumaton.

↑ Käytävän päätyovet ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa. Alkuperäisiä ovia on sekä siirretty että kopioitu. Säilyneet vuorlistat voivat paljastaa oven alkuperäisen sijainnin. Yläkerran kapeampi päätyovi erilaisine peilijakoineen vaikuttaa siirretyn.

➤ Oven vuorilautoja ja listoja. Lohkeilleen pinnan alta paljastuu vanhoja värikerroksia. Muuria kiertävä järeä lista törmää uudempaan vuorilautaan.

5 ARVOT JA ANALYYSI

KIVELÄN KÖYHÄINTALON MIESTEN RAKENNUS JA SEN ARVOT

Arkkitehti Sebastian Gripenbergin suunnittelema työlaitoksen Miesten rakennus kuuluu Kivelän köyhäintalon rakennuskantaan. Rakennus on rakennushistoriallisesti ja arkkitehtonisesti arvokas. Sebastian Gripenberg (1850–1925) loi merkittävän arkkitehdin uran 1800-luvun lopulla toimien samalla myös Yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtöörinä. Miesten rakennus valmistui vuonna 1889 osana köyhäintalon työlaitostoiminnan laajentumista. Miesten rakennus sijoitettiin vanhan köyhäintalon pihapiiriin, erilleen Pohjoisen Hesperiankadun varteen rakennetusta työlaitoksen päärakennuksesta, joka myös oli Sebastian Gripenbergin suunnittelema. Työlaitoksen päärakennus ja työlaitoksen miesten rakennus muodostavat parin, jotka ovat rakenteeltaan ja julkisivukäsittelyltään lähes identtiset. Miesten rakennuksen julkisivut ovat erittäin hyvin säilyneet ja niiden korjaukset on tehty huolella. Sisätiloissa on paikoitellen tehty hyvin voimakkaita muutostöimenpiteitä, mutta toisaalta myös paljon sisätilojen alkuperäisiä rakenteita ja pintamateriaaleja on säilynyt.

MIESTEN RAKENNUKSEN ARKKITEHTUURI

Rakennuksen julkisivut

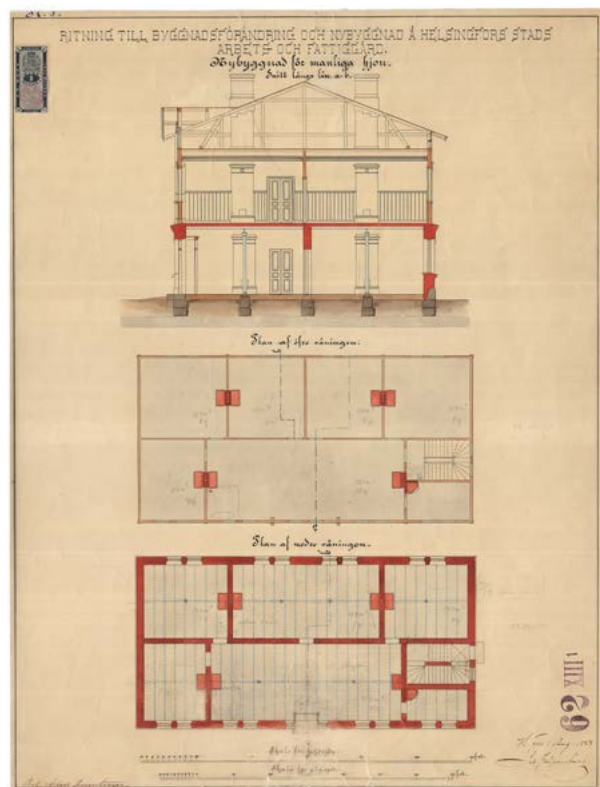
Miesten rakennuksen ulkoasu on Kivelässä toistuvaa varhaista tyyppiä, jossa pohjakerroksen muurit ovat tiiltä ja ylempi kerros sekä ullakko puuta. Toisen kerroksen puujulkisivu on jaettu jakolistoin kenttiin, joissa julkisivuverhouksen suunta vaihtuu. Varsinainen koristelu keskittyy ikkunoiden ympärille. Maantasokerroksen tiiliosan aukot ovat holvikaarellisia. Aukkojen piilien yläosassa on pienet korvakkeet, jotka yhdistyvät yläosan porrastuvaan tiiliprofilointiin.

Ikkunat molemmissa kerroksissa ovat yleensä kuusi-ruutuisia puuikkunoita, ullakolla on kaksijakoiset haukkaikkunat. Kolmiopäätyjen ikkunat ovat nk. kirkkoikkunan terävälakista mallia. Rakennuksessa on kone-
saumattu peltikatto.

Sebastian Gripenberg

Arkkitehti Sebastian Gripenberg (1850–1925) suunnitelti Helsinkiin useita uusrenessanssityylisiä julkisia rakennuksia. Gripenberg toimi oman arkkitehtitoimistonsa lisäksi vuosina 1887–1904 Yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtöörinä. Gripenberg oli arkkitehtuurin alalla erittäin vaikutusvaltainen henkilö, joka arkkitehdinuransa lisäksi vaikutti talouselämässä ja politiikassa. Arkkitehtuurissaan Gripenberg suosi selkeitä ja taloudellisia pohjakaavoja, yksinkertaista, linjakasta arkkitehtuuria sekä kotimaisia materiaaleja ja tyytlejä.

↓ Miesten rakennuksen alkuperäiset pohjapiirustukset ja leikkaus, Sebastian Gripenberg v. 1888. HKA

Alkuperäinen pohjaratkaisu

Miesten rakennuksen alkuperäinen pohjaratkaisu molemmissa kerroksissa oli selkeä ja muodostui selkeistä salitiloista ilman käytäviä. Maantasokerroksessa pääjulkisivun keskeltä oli sisäänkäynti suurimman työsalin kautta muihin saleihin. Maantasokerros muodostui materiaalihuoneesta ja viidestä työsalista, joista suu-

rimmat sijaitsivat rakennuksen keskellä. Ylempään kerrokseen, jossa oli asuinhuoneita, oli pääsy ainoastaan ulkokautta länsipäädyssä olevan portaan kautta.

Rakenne

Tiilirakenteisen maantasokerroksen keskellä kulkee pitkittäinen kantava seinämuuri. Sen molemmin puolin on kaksi kantavaa linjaa, joissa on valurautapylväät ja -palkit. Välipohjarakenteena ovat kappaholvit. Toisen kerroksen kantavat hirsiseinät kulkevat alemman kerroksen tiiliseinien kohdalla. Pohjoissivun suuren salitilan kohdalla on ulkoseinällä kaksi följaria, jotka on sommiteltu symmetrisesti julkisivun jakokenttien ja -listoitusten mukaan.

MUUTOKSET JA SÄILYNEISYYS

Julkisivumuutokset

Miesten rakennuksen julkisivut ovat säilyttäneet alkuperäisen asunsa erityisen hyvin. Ainoat varsinaiset muutokset ovat itäpäädyn ulkopuolinen poistumistieporras oviaukkoiineen sekä pohjoisjulkisivun poikkipäädyn koristeena olleen spiiran häviäminen. Ulko-ovet katoksineen on uusittu, mutta alkuperäisen mukaisina.

Sisätilamuutokset

Sisätiloissa molempien kerrosten alkuperäinen pohjaratkaisu on säilynyt, vaikka kerrosten pohjoissivun suuret hallit pilkottiin pienemmiksi tiloiksi 1990-luvulla. Oleellinen muutos toiminnan kannalta on oviaukon avaaminen portaasta ensimmäiseen kerrokseen.

1990-luvun muutosvaiheen arkkitehtuuri oli kaksijaakoista ja kuvastaa ajan henkeä. Pilkottujen hallitilojen uudet seinät ja alakatot erottuvat viistoina linjoina vanhasta suorakulmaisesta huonejaosta ja uusissa laakaoissa on esimerkiksi käytetty kolmiomaisia ikkunoita ja koristekenttiä. Toisaalta muissa tiloissa ja vanhoissa seinämuureissa muutokset suunniteltiin vanhaa kunniottaen ja alkuperäistä detaljimaailmaa kopioiden. Esimerkiksi uusia peiliovia on tehty hyvin tarkasti vanhan mallin mukaisina. Erikoisena kuriositeettina on kappaholvikattoa imitoiva alaslaskettu katto maantasokerroksen etelänpuoleisessa keskisalissa.

Alkuperäiset rakennusosat

Miesten rakennuksen julkisivujen ilme on erittäin hyvin säilynyt. Ikkunat ovat säilyneet suurelta osin alku-

peräisinä. Myös julkisivuverhoukset listoituksineen ja vuorilautoineen sekä julkisivujen följarit ovat todennäköisesti alkuperäiset. Erityinen julkisivun yksityiskohta ovat ullakkokerroksen pystyverhous, jonka paneelin pinta kohoaa keskilinjastaan hieman terävänä, pinta on veistetyin oloinen.¹ Myös ikkunoiden erilaiset tuuletusikkunavariaatiot ovat mielenkiintoinen ja arvokas yksityiskohta. Maantasokerroksen tiilimuureissa ei ole tehty merkittäviä muutoksia.

Sisätiloissa on muutoksista huolimatta säilynyt suhteellisen paljon alkuperäisiä rakenteita ja pintamateriaaleja. Alkuperäiset uunit ja väliovet ovat keskeinen osa säilyneitä interiöörejä. Eteisaulojen kookkaat kaapit ovat mahdollisesti myös alkuperäiset. Maantasokerroksessa ovat säilyneet alkuperäiset kappaholvit sekä valurautapylväät ja -palkit. Jälkimmäiset tosin betonilla mantteloituna. Toisessa kerroksessa on säilynyt osin täydennettyinä alkuperäisiä puolipanelointeja, listoituksia ja paneelialakattoja. Porrashuone rakennuksen länsipäädyssä on säilynyt kokonaisuus, jonka askelmat ja kaiteet ovat alkuperäiset.

ARVOT JA SUOSITUKSET

Julkisivut

Miesten rakennuksen julkisivut ovat poikkeuksellisen hyvin säilyneet. Rakennuksen julkisivuissa tehtäviä muutoksia tulee välttää ja korjaustoimenpiteet tulee tehdä julkisivujen ja sen rakennusosien rakennushistoriallinen arvo huomioiden.

Sisätilat

Sisätiloissa alkuperäinen pohjaratkaisu ja siihen liittyvät rakenteet tulee säilyttää. Maantasokerroksen valurautarakenteilla on erityinen arvo betonimantteloinnista huolimatta. Muutoksia tehtäessä tarvitaan lisätutkimuksia alkuperäisten rakennusosien kartoittamiseksi ja säilyttämiseksi. Uudemmissa rakennusosista esimerkiksi vanhan malliset ovet, paneloinnit ja listoitukset täydentävät hyvin vanhaa arkkitehtuuria. Sisätiloissa 1990-luvulla tehty muutos oli huolellisesti suunniteltu ja toteuttti yhtä ajattelutapaa aikakautensa restauroivassa korjauksessa, vaikka oman aikansa tyylipiirteitä noudattavilta osiltaan muutosten arkkitehtuuri onkin ristiriidassa alkuperäisen arkkitehtuurin kanssa.

¹ Saman tyylistä paneelia on käytetty myös lounaiskulman salin alakattopaneelina.

6 LÄHTEET

AIEMMAT SELVITYKSET

- Arkkitehtitoimisto Freese, 2019. Laakson sairaala: hallintorakennus, itäinen ja läntinen paviljonki sekä autotalli – rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin kaupunki
- Arkkitehtitoimisto Freese & Taegen Arkkitehdit Oy, 2015. Laakson ja Auroran sairaala-alueet – rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin kaupunki
- Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen Oy, 2014. TYKS U-sairaala – rakennushistoriaselvitys. Turku: Turun kaupunki.
- JKMM Arkkitehdit, 2012. Kivelän sairaalan tallirakennus (Gunnar Taucher 1928) – rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos.
- Lehtimäki, Terhi & Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen, 2014. Terveystä kaikille – keskussairaalat 1940-luvulta 1980-luvulle. Helsinki: Museovirasto.
- Loci maisema-arkkitehdit Oy, 2012. Kivelän sairaalan ympäristöhistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin kaupungin kiinteistöviraston Tilakeskus.

PAINETUT LÄHTEET

- Heikkilä-Kauppinen, Marja 2017. Huolenpitoa ja hyvinvointia kansalle. Teoksessa Rakennetun Suomen tarina. Toim. Harri Hautajärvi. Helsinki: Rakennustieto, s. 130–163.
- Heiniö, Paavo; Rosén, Ragnar; Soininen, Gunnar & al, 1968. Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Jaakkola, Jouko 1994. Sosiaalisen kysymyksen yhteiskunta. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, s. 71–162.
- Urponen, Kyösti 1994. Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

VERKKOLÄHTEET

- Nikula, Riitta 2006. Taucher, Gunnar (1886–1941). Kansallisbiografia-verkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–, <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3505>, julkaistu 9.10.2006, viitattu 26.11.2024
- Arkkitehtiesittely Sebastian Gripenberg. Arkkitehtuurimuseo, <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/sebastian-gripenberg/>, viitattu 24.1.2025

ARKISTOT JA NIIDEN LYHENTEET

AMA	Arkkitehtuurimuseon arkisto
amoy	arkkitechdit mustonen oy
HKA	Helsingin kaupunginarkisto
HKM	Helsingin kaupunginmuseo
KA	Kansallisarkisto
MVA	Museoviraston arkisto
HRVA	Helsingin rakennusvalvonnan arkisto
KYMPA	Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön arkisto

